

Nye ideer, bedre løsninger

HØYRES
STORTINGSVALGPROGRAM
2013–2017

HØYRES FORMÅLSPARAGRAF:

"Høyre vil føre en konservativ fremskrittspolitikk, bygget på det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten og folkestyret, for å fremme personlig frihet og sosialt ansvar, medbestemmelse og eiendomsrett, og et forpliktende nasjonalt og internasjonalt samarbeid."

(Vedtatt på landsmøtet i Stavanger i 1971)

INNHOOLD:

1. Nye ideer og bedre løsninger	s. 5
2. Utdanning og kultur	s. 9
3. Helse	s. 23
4. Samferdsel	s. 33
5. Økonomi og næringsliv	s. 41
6. Miljø og energi	s. 55
7. Lokalt selvstyre og offentlige tjenester	s. 61
8. Justis og beredskap	s. 69
9. Familie, arbeid og sosial	s. 77
10. Mangfold og inkludering	s. 87
11. Utenriks og forsvar	s. 93

KAPITTEL 1:

NYE IDEER OG BEDRE LØSNINGER

Norge er et godt land å bo i, og få land har bedre muligheter enn oss til å investere for fremtiden og sikre velferd, vekst og trygge jobber.

Høyres politikk bygger på respekt for generasjonene som har gått foran oss, og ansvarsfølelse for dem som kommer etter oss. Selv om dette programmet gjelder for kommende stortingsperiode, tar vi til orde for en helhetlig, ansvarlig og langsiktig politikk som har bærekraft også over tid.

Muligheter for alle

Målet for Høyres politikk er et samfunn med muligheter for alle.

De nordiske landene preges av en åpen markedsøkonomi, samarbeid, likeverd og en høy grad av tillit mellom mennesker. Små forskjeller i samfunnet er en nordisk verdi, som henger sammen med vår kultur og tradisjon.

Skal vi lykkes med å ta vare på de verdiene som preger den nordiske modellen, trenger vi en skole- og velferdspolitik som sikrer at flest mulig blir i stand til å delta aktivt i samfunns- og arbeidslivet.

Samtidig må vi sette grenser for politikken og tydeliggjøre det personlige ansvaret. Den enkelte og familiene må få mer frihet til å bestemme over sine egne liv. Vi trenger et sterkt og uavhengig sivilsamfunn. Staten skal ikke være alt for alle, men mer for dem som trenger det mest.

Nye ideer

Høyre bygger dette programmet på fire grunnleggende ideer. Disse ideene åpner for bedre løsninger – løsninger som kan bringe Norge fremover og gi flere mulighet til å delta.

- Mangfold er en positiv drivkraft for endring.
- Kunnskap er en forutsetning for å løse utfordringene vi står overfor.
- Det å skape verdier er verdifullt i seg selv.
- Spredning av makt gjør samfunnet sterkere.

BEDRE LØSNINGER PÅ DE STORE UTFORDRINGENE

Livskraft

Livskraft handler om det som knytter oss sammen som mennesker. Familien, skolen, idrettslaget, menigheten, arbeidsplassen og utallige andre fellesskap danner det lappeteppet av relasjoner som binder mennesker til hverandre.

Med en mer mangfoldig befolkning og en sterkt voksende stat står vi overfor nye utfordringer. Disse utfordringene kan vi ikke møte med gamle løsninger.

Høyre har løsninger for:

- et levende og reelt lokaldemokrati, der makt overføres fra staten til robuste kommuner
- et sterkt og uavhengig sivilsamfunn for å sikre frihet, likeverd, mangfold og maktbalanse
- å sikre at enkeltpersoner og organisasjoner kan utøve sin tro og sitt livssyn uten statlig innblanding

Bærekraft

Et bærekraftig samfunn er et samfunn som tar vare på grunnleggende samfunnsverdier, trykker velferden og tar vare på miljøet. Den norske velferdsmodellen må utvikles med nye løsninger for å være bærekraftig på sikt.

Høyre vil sikre bærekraften i samfunnet vårt gjennom større mangfold, fornyelse og en forpliktende miljø- og klimapolitikk.

Høyre har løsninger for:

- valgfrihet og innovasjon i den offentlig finansierte velferden gjennom et mangfold av offentlige og private tilbud
- reduksjon i andelen innbyggere som står helt eller delvis utenfor arbeidslivet, og en ny sjanse for dem som faller utenfor
- å ta vare på naturen og det biologiske mangfoldet i Norge
- at Norge skal være en pådriver for nye internasjonale klimaavtaler og bidra til teknologi- og atferdsendringer som reduserer klimagassutslippene i Norge og internasjonalt

Konkurranseskraft

Norge har høy sysselsetting og et næringsliv som på flere områder hevder seg sterkt internasjonalt. Vi står imidlertid i fare for å bli for ensidig avhengige av petroleumsinntektene og petroleumsrelatert næringsliv. I tillegg til å videreutvikle petroleumsindustrien må vi ha flere ben å stå på i fremtiden.

Gode og stabile rammevilkår for næringslivet og en skole der kunnskap settes først, er de viktigste forutsetningene for økt innovasjon og nye arbeidsplasser.

En god skole er også det viktigste virkemiddelet for sosial utjevning i et samfunn som stiller store krav til den enkeltes kunnskap og kompetanse for å kunne delta fullt ut og forme sin egen fremtid.

Høyre har løsninger for:

- en vridning av oljepengetilskuddet fra offentlig forbruk til vekstfremmende investeringer i blant annet forskning, utdanning og samferdsel
- et lavere skatte- og avgiftsnivå og en forenkling av det offentliges regel- og rapporteringskrav til næringslivet
- å gjøre læreryrket til et høystatusyrke som motiverer de flinkeste elevene fra videregående skole til å ta lærerutdanning

KAPITTEL 2:

UTDANNING OG KULTUR

INNHold:

2.1	Barnehage	s. 10
2.2	Skole	s. 11
2.3	Læreren	s. 13
2.4	Yrkesfag	s. 14
2.5	Høyere utdanning	s. 14
2.6	Forskning	s. 16
2.7	Kunst og kultur	s. 17
2.8	Idrett og frivillighet	s. 18
2.9	Norsk kulturarv og språk	s. 19
2.10	Medier	s. 20

2.1 Barnehage

Barnehagen skal gi barn en trygg og god omsorg og samtidig stimulere til lek og utvikling på barns premisser.

Barnehageutbyggingen har skjedd raskt og uten nødvendig vekt på utvikling av innholdet. Ansatte er barnehagens viktigste ressurs. God kvalitet i barnehagen er avhengig av dem som arbeider der.

Et stort mangfold av ulike barnehager sikrer et tilbud som er tilpasset det enkelte barn og den enkelte familie. Fordi språk er grunnlaget for barns utvikling, vil Høyre styrke det norske språkmiljøet i barnehagen.

Høyres løsninger:

- styrke kvaliteten i barnehagene gjennom å sikre pedagogtettheten, utdanne flere pedagoger og styrke etter- og videreutdanningen for de ansatte
- innføre en kvalitetsportal der informasjon som kommunene innhenter fra den enkelte barnehage, gjøres tilgjengelig for foreldrene
- innføre et uavhengig tilsyn med barnehagene
- sørge for at kommunene legger til rette for løpende opptak
- stille krav om norskferdigheter for ansatte i barnehager
- gi nødvendig hjelp til barn som har svake språkferdigheter, og legge til rette for at alle barn skal beherske norsk før skolestart
- lovfeste og sikre en reell likebehandling av offentlige og private barnehager, og innføre kommunal stykkprisfinansiering
- gi alle barnehager som oppfyller kommunens krav til godkjenning, mulighet til å etablere seg
- inntektsgradere foreldrebetalingen for familier med lav inntekt

2.2 Skole

En god skole gir elevene kunnskap og bidrar til sosial mobilitet. Norge har en gjennomgående høyt utdannet befolkning og bruker mye penger på utdanning for alle. De fleste elevene opplever et godt læringsmiljø. Norsk skole har alle forutsetninger for å kunne ligge helt i tet internasjonalt.

Hovedutfordringen i norsk skole er at for mange elever kan for lite etter ti års skolegang. Særlig gjelder det grunnleggende ferdigheter som lesing og regning. Dette medfører at for mange ikke fullfører eller består videregående opplæring. Videregående opplæring skal gi samfunnet faglært arbeidskraft og gi grunnlag for høyere utdanning og deltakelse i arbeidslivet. Dette er svært viktig både for den enkelte og for samfunnet. Det norske utdanningssystemet må bli mer fleksibelt for å kunne legge til rette for livslang læring.

Norsk skole må bli bedre til å gi tilbakemelding til elevene. Lekser må følges opp, og elevene må vite hva som forventes av dem. Det er altfor store variasjoner i læringsresultater mellom kommuner, innad i kommuner og innad i den enkelte skole. Å få en dyktig lærer er for mange elever helt avgjørende for om de lykkes eller ikke.

I Norge går de aller fleste elever i den offentlige skolen. Høyres mål er at den offentlige skolen skal bli så god at den skaper muligheter for alle. Høyre ønsker også at det skal finnes gode og likeverdige alternativer til den offentlige skolen for elever og foreldre som ønsker andre tilbud.

Høyres løsninger:

- prioritere elevenes lese- og regneferdigheter gjennom hele skoleløpet – tidlig innsats er nøkkelen til mestring og økt læringsutbytte
- kartlegge læringsresultatene gjennom hele skoleløpet og sikre full åpenhet om resultater på skolenivå
- sørge for at kommunene tar i bruk utviklingsavtaler med rektorer – lokalpolitikere må sikre tett og målrettet oppfølging av sine skoler
- legge til rette for at foreldre kan velge grunnskole for sine barn, også på tvers av kommunegrensene
- gi samtlige elever og foreldre skriftlige tilbakemeldinger i basisfag fra 1. trinn
- innføre karakterer fra 5. trinn
- innføre læringsmål for alle trinn – elever, lærere og foreldre må vite hva elevene forventes å ha lært på hvert årstrinn
- innføre skriftlig avgangseksamen i norsk, matematikk og engelsk for alle elever på 10. trinn
- innføre obligatoriske intensivkurs for elevene som henger etter ved overgangen til ungdomsskolen og til videregående skole
- evaluere den nye valgfagsordningen
- tillate differensiert undervisning når det er pedagogisk begrunnet, men elevene skal ikke deles inn permanent etter faglig nivå

- gi alle elever mulighet til å ta fag på høyere nivå når de er kvalifisert for det – elever med talenter må også gis en utviklingsmulighet
- sikre alle elever et godt læringsmiljø gjennom et kontinuerlig arbeid for å forebygge og bekjempe mobbing
- styrke skolehelsetjenesten, slik at den er tilgjengelig for elever som har behov for hjelp
- stille krav om at rådgivere må ha regelmessig etterutdanning for å fortsette i yrket
- legge til rette for at skolene sikrer daglig fysisk aktivitet for elevene
- gi elever med lese- og skrivevansker tilgang til gratis PC gjennom skolen som en del av tilretteleggingen
- forenkle og redusere omfanget av unødvendig byråkrati og rapporteringskrav
- etablere en felles IT-plattform for skolen – for enklere tilgang til digitale læringsressurser, mer effektiv drift og deling av informasjon i og om skolen
- sikre adgang til å etablere og drive offentlig finansierte friskoler som et alternativ til den offentlige skolen og gjeninnføre en lov om frittstående skoler der kravet til formål erstattes med et krav til innhold og kvalitet. Skoler som oppfyller vilkårene, skal ha rett til godkjenning, med mindre en slik godkjenning etter en helhetsvurdering får vesentlige negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet til elevene. Friskoler skal ikke kunne betale utbytte til eierne
- bruke tekster både på bokmål og nynorsk i norskfaget gjennom hele skoleløpet. Avvikle ordningen med egen karakter og eksamen i sidemål i ungdomsskolen og den videregående skolen
- gjeninnføre maksgrense for ureglementert fravær i videregående skole
- gi elevene i den videregående skolen rett til fritt skolevalg, også på tvers av fylkesgrensene
- legge til rette for internasjonalt kvalitetssikrede utdanningstilbud som IB i grunnskole og videregående skole
- innføre et nasjonalt mål om at 90 prosent av elevene skal fullføre og bestå en videregående opplæring
- la elevene i ungdomsskolen og i den videregående skolen evaluere undervisningen
- gjennomføre forsøk med anonym retting av elevarbeid
- stimulere til tettere samarbeid mellom skoler, bedrifter og forskningsmiljøer, og utvikle temaskoler på ungdomstrinnet og i den videregående skolen, for eksempel realfagsgymnas i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner
- etablere en teknologisk skolesekk etter mønster av den kulturelle skolesekken
- styrke Ungt entreprenørskap som en viktig arena for samarbeid mellom skole og arbeidsliv
- gi livslang rett til videregående opplæring ved å oppheve dagens aldersgrense
- tillate kontinuasjonseksamen i den videregående skolen om sommeren
- flytte skriftlig eksamen til før russetiden
- sikre et bredt folkehøgskoletilbud

2.3 Læreren

God ledelse er avgjørende for elevenes læring. Læreren er sjefen i klasserommet og ansvarlig for elevenes læring, og rektor er ansvarlig for skolens resultater. Høyre vil heve lærerens generelle status og anseelse i samfunnet. Læreren er kunnskapsarbeider, og kvaliteten på undervisningen er avhengig av lærerkollegiets motivasjon og faglige kompetanse.

Undervisning er skolens kjernevirksomhet. Likevel er det i dag slik at karrieremulighetene ofte består i å fjerne seg fra klasserommet. Høyre vil at de flinkeste lærerne skal fortsette å undervise, og at det skal bli mulig å stige i gradene som lærer og bli spesialist med økt prestisje, økt lønn og økt status. Siden det er av nasjonal betydning å sikre best mulige lærere og å heve statusen til læreryrket, mener Høyre at staten skal bidra til finansieringen av nye karriereveier. Den viktigste innovasjonen i skolen må drives frem av faglig sterke lærere.

Høyres løsninger:

- kreve karakteren 4 eller bedre i norsk, matematikk og engelsk for opptak til lærerutdanningen, og at alle lærere, fra 1. trinn, må ha fordypning i de basisfagene de underviser i
- gjøre om lærerutdanningen til en femårig mastergradsutdanning
- utvikle en sertifiseringsordning for lærere som knyttes opp mot rett og plikt til relevant etter- og videreutdanning gjennom yrkesløpet
- beholde og rekruttere de dyktigste lærerne ved hjelp av økt lønn, fleksible arbeidstidsordninger, mentorsystemer og støttefunksjoner
- etablere nye karriereveier i skolen ved å innføre nye stillingskategorier som lærerspesialist, for eksempel førstelærer og førstelektor, i henholdsvis grunnskolen og videregående opplæring. Det skal være forutsigbare, objektive og omforente kriterier for opprykk, utarbeidet i samarbeid med lærerorganisasjonene og kommunene. Staten skal bidra til finansiering av ekstra lønn for å realisere disse stillingene
- styrke den praktisk-pedagogiske utdanningen (PPU) for å sikre kvalifiserte lærere, spesielt på ungdomstrinnet og i videregående skole
- åpne for nye yrkesgrupper i skolen og bedre samarbeid mellom skole og næringsliv, for eksempel gjennom ledelsesutviklingsprogrammer som kombinerer lærer- og lederopplæring for nyutdannede med mastergrad eller doktorgrad innen realfag
- innføre lærer II- og lektor II-stillinger i henholdsvis grunnskolen og videregående opplæring etter mønster fra professor II-ordningen i høyere utdanning
- gi lærere og skoleledere på den enkelte skole, i samråd med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), myndighet til å ta beslutning om spesialpedagogiske tiltak
- medvirke til at andre yrkesgrupper i skolen frigjør tid for lærere og skoleledelse til konsentrasjon om elevenes læringsutbytte

2.4 Yrkesfag

Målet med yrkesfagene er å sikre gode fagfolk. Vi vil også i fremtiden ha behov for at mange velger en yrkesutdanning. Høyre vil heve statusen til yrkesfagene.

Det er alvorlig at det er mer enn 50 prosent frafall på enkelte av de yrkesfaglige linjene. Særlig stort er frafallet blant de elevene som ikke får lærlingplass etter to år på skolebenken.

Høyres løsninger:

- øke lærlingtilskuddet
- innføre mer ambisiøse måltall for offentlige virksomheters inntak av lærlinger
- endre privatskoleloven og tillate bransjedrevne opplæringsløp i hele eller deler av yrkesfagene og stimulere til nye samarbeidsmodeller mellom bransjeorganisasjoner og den offentlige skolen
- tillate alternative opplæringsløp, som for eksempel opplæringsprogrammer i bedrift, og utvide praksisbrevordningen
- styrke muligheten for vekslingsmodell i yrkesopplæringen, der elevene veksler mellom opplæring i skole og bedrift under hele opplæringsløpet, og gjøre det mulig å ta fagbrev på engelsk
- videreutvikle tilbudet til elever som vil kombinere fagbrev og studiekompetanse, for eksempel tekniske allmennfag (TAF-modellen)
- gi flere elever som har tatt fagbrev, mulighet til opptak til høyere utdanning basert på fag- og realkompetanse (Y-veien)
- sørge for en yrkesretting av fellesfagene på yrkesfaglige utdanningsprogrammer, slik at elevene får en mer yrkesrelevant undervisning i disse fagene, og gi rett til påbygg etter oppnådd fagbrev

2.5 Høyere utdanning

Norge er en del av en global og kunnskapsbasert økonomi. Bevegelser av kapital, kunnskap og arbeidsplasser skjer i dag nesten uavhengig av landegrenser. Grunnlaget for verdiskaping og fremtidig velferd er et godt utbygget kunnskapsfunn.

Med et høyt norsk kostnadsnivå er kunnskap en viktig forutsetning for å hevde seg i en internasjonal konkurranse. For å møte denne utfordringen kreves store investeringer i utdanning og forskning og kompetanse og evne til å omsette kunnskap til verdiskaping.

Høyere vil trygge velferden og styrke Norges konkurransekraft ved å investere en større del av oljeformuen i kunnskap og innovasjon.

For å holde tritt med den internasjonale konkurransen må større deler av norsk forskning være av ypperste klasse. Det krever universiteter og høyskoler som holder høy standard og enkelte universitetsmiljøer i verdenstoppen.

I årene som kommer, vil høyere utdanningsinstitusjoner konkurrere med de beste verden over. Uten en spissing av kvaliteten vil vi tape denne konkurransen. Finansieringsordningen må føre til at vi satser ekstra på de fagmiljøene som har evnen til å hevde seg internasjonalt i samarbeid med de beste fagmiljøene i verden.

Det er avgjørende at profesjonsutdanningene ved universitetene og høyskolene kan møte arbeidslivets behov for arbeidskraft. I et globalt kompetanse- og arbeidsmarked er det verdifullt for norske studenter å studere i utlandet, samtidig som det er verdifullt at utenlandske studenter kommer til Norge.

Høyres løsninger:

- øke grunnfinansieringen til utdanningsinstitusjonene og skape større likeverdighet i finansieringen av statlige og private utdanningsinstitusjoner
- evaluere strukturen i høyere utdanning og finansieringsordningen for universitets- og høyskolesektoren. For å få mangfold og kvalitet som er internasjonalt konkurransedyktig, må institusjonene utvikle ulike profiler og spisse sine fagmiljøer. Kriterier for godkjenning av universiteter og høyskoler gjennomgås for å sikre dette. Inntil disse evalueringene foreligger, godkjennes ingen nye universiteter
- satse på utvikling av fremragende studietilbud gjennom å utnytte vitenskapelige spisskompetansmiljøer etter modell av sentre for fremragende forskning
- øke opptakskapasiteten innen ingeniør- og teknologifag
- heve inntektstaket for studenter og regulere studiestøtten i tråd med pris- og kostnadsveksten
- innføre studiestøtte til førsteåret av bachelorstudier i ikke-vestlige land og til freshman-året av studier i USA
- bygge flere studentboliger og endre samskipnadsloven slik at det åpnes for offentlig-privat samarbeid og nye utbyggingsmodeller, samt oppmuntre til bygging av flere private studentboliger
- styrke de tekniske fagskolene og gjeninnføre statlig finansiering av fagskolene
- styrke NOKUTs (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) mulighet til å kvalitetskontrollere og forbedre utdanninger og institusjoner. NOKUTs rapporter skal være lett tilgjengelige for offentligheten.
- stimulere universitetene og høyskolene til å etablere flere fleksible desentraliserte utdanningstilbud

2.6 Forskning

Forskning skaper fremtiden. Kunnskap og nytenkning vil være drivkreftene i å trygge norske arbeidsplasser og videreutvikle den norske velferdsmodellen.

De norske investeringene i forskning og innovasjon ligger under gjennomsnittet i OECD og langt bak resten av Norden. Vi skiller oss særlig ut ved at næringslivets FoU-investeringer ligger lavt. Samtidig scorer Norge for dårlig på internasjonale rangeringer over lands innovasjonsevne, og det samme gjelder samarbeid mellom academia og næringsliv. Dette svekker vår konkurransekraft på sikt.

Høyre har høyere ambisjoner på vegne av kunnskapsnasjonen Norge. Den offentlige satsingen på forskning må opp på et høyere nivå og holde tritt med utviklingen i andre land. Samtidig må det bli det bli langt mer attraktivt å investere risikokapital i forskning og innovasjon.

Høyres løsninger:

- styrke forskningsinnsatsen for å nå målet om at forskning skal utgjøre 3 prosent av BNP innen 2030
- etablere et nytt forskningsfond innenfor Statens pensjonsfond utland, der avkastningen øremerkes til forskning
- øke investeringene i avansert vitenskapelig utstyr og annen infrastruktur for forskning, slik at norske forskere får tilgang til utstyr av verdensklasse
- sikre kvalitet gjennom å satse mer målrettet på fremragende forskningsmiljøer og universitetsmiljøer i verdenstoppen, etter modell av Global Centers of Expertise
- innføre en konkurransebasert finansieringsordning som understøtter universitetenes strategier for internasjonalisering, slik at Norge står sterkere i den internasjonale arbeidsdelingen
- styrke forskningsrådets åpne programmer som legger avgjørende vekt på kvalitet, som eksempelvis Senter for fremragende forskning (SFF), Senter for forskningsdrevet innovasjon (SFI), Yngre fremragende forskere (YFF) og fri prosjektstøtte (FRIPRO)
- arbeide for ytterligere internasjonalisering av norsk forskning, både gjennom aktiv deltakelse i EUs rammeprogrammer og gjennom utvikling av bilateralt samarbeid med ledende forskningsnasjoner
- styrke programmer for kommersialisering av forskningsresultater og sikre økte midler i såkornfondene til "tidlig fase-innovasjon" for å skape nye bedrifter og arbeidsplasser med utspring i kunnskapsinstitusjonene
- stimulere til mer forskning i næringslivet og sterkere samhandling mellom academia og næringsliv, blant annet gjennom SkatteFUNN-ordningen

- gjeninnføre og forbedre gaveforsterkningsordningen
- styrke den næringsrettede forskningen gjennom å øke bevilgningene til Forskningsrådets program Brukerstyrt Innovasjonsarena (BIA) og andre bedriftsrettede satsinger
- øke antallet rekrutteringsstillinger og gjennomgå arbeidsvilkårene for forskere for å sikre rekruttering til og stabilitet i forskerstillinger
- etablere en statlig stipendordning som gir norske forskere mulighet til å forske og undervise ved fremragende utenlandske institusjoner, og en tilsvarende ordning for å trekke internasjonalt ledende forskere til Norge
- etablere en ordning med hurtigspor for behandling av søknader om oppholds- og arbeidstillatelse for utenlandske forskere

2.7 Kunst og kultur

Kulturlivet bidrar til å utfordre oss og til å åpne oss for det ukjente. Kunst og kultur har en egenverdi, og skal ikke først og fremst brukes som et verktøy for å nå andre mål.

Norge har et rikt og variert kulturliv. I de senere årene har vi imidlertid sett klare tendenser til maktkonsentrasjon og eksempler på politisk innblanding. Et fritt og uavhengig kulturliv må ikke bli ensidig avhengig av statlig finansiering og den maktkonsentrasjonen som lett følger av dette.

Høyres løsninger:

- sikre statlig finansiering av sentrale kulturinstitusjoner og fjerne statlige innholdsmessige føringer overfor kulturinstitusjonene
- styrke privat finansiering av kulturlivet gjennom for eksempel gaveforsterkningsordninger og bedre tilrettelegging for private fond og stiftelser
- legge til rette for økt entreprenørskap og innovasjon i kulturlivet
- redusere søknadsbyråkratiet i kultursektoren
- sikre et desentralisert kulturliv og styrke fagmiljøene også utenfor Oslo
- opprettholde en sterk norsk filmproduksjon og styrke regionale filmfond og sentre
- innføre en insentivordning for utenlandsk filmproduksjon i Norge
- styrke det frie feltet, korps- og korbevegelsen
- bedre tilbudet ved kulturskolene

2.8 Idrett og frivillighet

Nordmenns deltakelse i idrett og frivillighet ligger helt i verdenstoppen. Dette er en av årsakene til at tilliten mennesker imellom er så høy i Norge. Denne tilliten bygger på møtene mellom mennesker i de små fellesskapene, enten det er i korpset, menigheten, fotballaget eller frivillighetssentralen.

Idrett og fysisk aktivitet har stor betydning for folkehelsen. Høyre vil satse på idrettsanlegg og tilrettelegge for at alle som ønsker det, kan delta i fysisk aktivitet. Topp- og breddeidrett lever i et samspill. Store internasjonale mesterskap gir viktig inspirasjon og styrker også bredden. Norge bør derfor jevnlig være vertskapsnasjon for internasjonale mesterskap.

Styrken i det norske demokratiet fremover vil tilsvare styrken i tilliten mellom mennesker, og mellom den enkelte og myndighetene. Høyre ønsker derfor en frivillighet som vokser nedenfra, uavhengig av statlig styring. Det er økende sosiale skiller mellom de nordmenn som deltar i frivillig arbeid, og de som ikke gjør det. Innholdet i det frivillige engasjementet har endret seg fra å være medlemskapsbasert til å bli aktivitetsbasert.

Når staten deler ut penger til frivilligheten, ligger det ofte føringer for hvilke aktiviteter som ønskes iverksatt. For at frivilligheten fremover skal kunne utvikle seg på egne premisser, må rammebetingelsene tilpasses en ny virkelighet. Frivilligheten må få større mulighet til å bli økonomisk uavhengig av staten.

Høyres løsninger:

- bedre ordningen med momskompensasjon for frivillige organisasjoner
- øke skattefradraget for gaver til frivillige organisasjoner og utvide ordningen til også å omfatte lokale organisasjoner og prosjekter
- gjennomgå de økonomiske rammebetingelsene for frivillig virksomhet, med sikte på å redusere byråkrati og politisering
- gi frivillige lag og organisasjoner mulighet til å drifte offentlige bygg som brukes til kultur, idrett eller andre frivillighetsformål
- utarbeide en overordnet plan for anleggsutvikling og bygge flere nasjonalanlegg. Flere idretter må gjøres berettiget til tilskudd fra tippemidlene for bygging av anlegg
- styrke idrettens grunnfinansiering og raskere utbygging av lokale anlegg, gjennom raskest mulig å øke idrettens andel av overskuddet fra Norsk Tipping til 64 prosent
- sikre idrettsutøveres mulighet til å kombinere idrett og utdanning, og styrke toppidrettskompetansen innen ulike idretter ved de videregående skolene og høyskolene
- avskaffe forbudet mot proffboksing
- videreføre en spillpolitikk som ivaretar hensynet til spilleavhengige og sikrer at inntekter fra alle typer pengespill i Norge tilfaller ideelle formål. Beslutning om nye spillkonsepter tas av lotteritilsynet

2.9 Norsk kulturarv og språk

Kunnskap om og opplevelse av vår egen kulturarv styrker identitetsfølelsen og gir samfunnsmessig tilhørighet. Kunnskap om egen kultur gir trygghet og gode forutsetninger for å møte påvirkning utenfra på en raus og konstruktiv måte.

Vår evne til samfunnsdeltakelse er særlig knyttet til språket. God språkrøkt er derfor ikke bare en kulturpolitisk målsetting, men også en forutsetning for vår deltagelse i demokratiet.

Høyres løsninger:

- bygge opp under begge målformene som hovedmål og erstatte dagens rett til å få svar på egen målform med en rett for ansatte i staten og språknøytrale kommuner til å bruke sin egen målform
- styrke det nordiske språksamarbeidet
- sikre produksjon av norsk skjønn- og faglitteratur
- styrke Kulturminnefondet og arbeidet med folkemusikk, folkedans og håndverk, samt små og verneverdige fag
- gi skattefradrag for restaureringskostnader knyttet til fredede bygninger
- forberede bibliotekene på en digital hverdag, og sikre fortsatt gratis utlån av litteratur
- øke digitaliseringen i museer og arkiver
- føre en bokpolitikk som styrker leseinteressen og ivaretar utviklingen av norske forfatterskap, og si nei til boklov
- stimulere til vern gjennom aktiv bruk av kulturarven, gjerne med ny og alternativ virksomhet
- la lokale myndigheter få større innflytelse over skrivemåte av navn

2.10 Medier

Digitaliseringen av mediene medfører grunnleggende endringer i mediebildet, både når det gjelder publikums deltakelse, mediene som produkter og redaksjonell arbeidsform.

Hovedutfordringen i mediepolitikken er å legge til rette for god nyhetsproduksjon, bærekraftige redaksjoner og en bredt anlagt offentlig samtale i fremtidens digitale mediesamfunn. Mediepolitikken må derfor stimulere til nyskaping og innovasjon, samtidig som den frie pressens tradisjoner og grunnverdier ivaretas.

Høyres løsninger:

- modernisere det mediepolitiske virkemiddelapparatet til en digital hverdag gjennom størst mulig likebehandling av mediene, uavhengig av teknologisk plattform
- tilpasse eierbegrensningene for medier til ønsket om å sikre mediemangfold
- likestille papiraviser og e-aviser gjennom å etablere en felles, lav momssats
- videreføre lisensfinansiering av NRK og øke andelen eksterne produksjoner. NRK må ikke bruke sin robuste økonomi på en måte som svekker frie institusjoners inntektsgrunnlag
- sikre opphavsrettigheter til åndsverk
- arbeide for nettnøytralitet og åpne løsninger for å sikre konkurranse
- legge til rette for oppdatert infrastruktur for mediene i en digital hverdag
- tillate politisk reklame i TV

KAPITTEL 3:

HELSE

INNHOOLD:

3.1	Pasientenes helsevesen	s. 24
3.2	Lokalt helsetilbud	s. 24
3.3	Sykehus	s. 25
3.4	Raskere helsehjelp	s. 26
3.5	Psykisk helse	s. 27
3.6	Rehabilitering	s. 28
3.7	Rus	s. 28
3.8	Folkehelse	s. 29
3.9	Omsorg	s. 29
3.10	Gen- og bioteknologi	s. 31

3.1 Pasientenes helsevesen

Norge har et godt helsevesen der de fleste får hjelp uavhengig av status og inntekt. Trygghet for hjelp når en har behov for behandling og omsorg, er en bærebjelke i den norske velferdsmodellen. Samtidig er det slik at mange av dem som har størst behov for hjelp, ikke får det de har krav på.

Det er et offentlig ansvar å sikre gode helse- og omsorgstjenester for alle. Derfor vil Høyre at alle skal få nødvendige helsetjenester når de har behov for det.

Verken rusavhengige eller personer med psykiske helseplager får god nok hjelp. Helsevesenet redder mange liv, men svikter ofte når det er behov for habilitering og rehabilitering som gjør det mulig å leve et aktivt og godt liv. Kreftpasienter opplever at det tar for lang tid å få en diagnose, og mangler tilgang på nyere behandlingsmetoder. Mange venter lenge på enkle inngrep, selv om det er ledig kapasitet hos private. Altfor mange blir skadet og dør som følge av feil og mangler i helsevesenet.

Egenandelene i helse- og omsorgssektoren bidrar ikke godt nok til å utjevne sosial ulikhet eller til å skjerme dem med store utgifter og lave inntekter. Egenandelene hindrer også samhandling og henger ikke sammen med prioriteringer i helsevesenet. Det er behov for å endre egenandelene slik at de virker i tråd med de helsepolitiske målene. Det er også behov for å gjøre en større del av prioriteringsbeslutningene i helsevesenet til politiske beslutninger og å skape arenaer der politikk og fag møtes til diskusjon.

3.2 Lokalt helsetilbud

Det er nødvendig å styrke helse- og omsorgstjenesten i kommunene (primærhelsetjenesten) og sikre en bedre samordning av helse- og omsorgstilbudet. En styrket primærhelsetjeneste vil gi pasientene et bedre tilbud med mindre reiseavstand, økt kvalitet på behandling og sikkerhet for at ressursene blir brukt tidlig for å forebygge en forverring i sykdomsutviklingen.

Høyres løsninger:

- bygge ut allmennhelsetjenesten i kommunene og stimulere til at flere helsetilbud samlokaliseres i lokale helsehus der fastlegene utgjør kjernen
- styrke kvaliteten i den kommunale helse- og omsorgstjenesten gjennom å sikre en større tverrfaglig bredde, øke rekrutteringen av kvalifisert helsepersonell og innføre kompetansekrav i helse- og omsorgssektoren

- bedre tilgjengeligheten til fastlegene gjennom bedre kapasitet og innføring av moderne kommunikasjonsteknologi, og innføre refusjonsordninger som gjør det enklere å gi et helhetlig tilbud i samarbeid med psykologer, sykepleiere og andre helseprofesjoner
- bygge ut et allmennpsykologtilbud i kommunene
- åpne for at noen av de største kommunene kan overta ansvaret for distriktpsikiatriske sentre
- etablere flere helsetilbud i samarbeid mellom kommuner og sykehus for å sikre pasientene et bedre helsetilbud der de bor, avskaffe dagens kommunale medfinansieringsordning for sykehusene og innføre direkte støtteordninger til gode lokale samhandlingsprosjekter
- gi gravide med lang reisevei til fødestedet rett til følgetjeneste dersom det er behov for det, samt bygge ut jordmortilbudet i kommunene
- endre egenandelene slik at mennesker med store helseutgifter og dårlig økonomi blir skjermet, samtidig som det blir bedre sammenheng mellom prioritering og målet om sammenhengende helsetjenester i egenandelsystemet
- øke støtten til tannbehandling til dem som har store tannhelseutgifter og dårlig økonomi
- styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten, og øke kompetansen når det gjelder å fange opp familier i krise
- styrke kvaliteten i legevaktjenesten ved å innføre bredere nasjonale krav til innholdet og omfanget av tjenesten

3.3 Sykehus

Det er store variasjoner i kvaliteten på tilbudet ved ulike sykehus. Høyre vil stille krav om kvalitetssertifisering av norske sykehus og sikre åpenhet om kvaliteten på det tilbudet som gis. Det må innføres nasjonale minimumsstandarder for hva ulike typer sykehus skal inneholde av tilbud og kompetanse. Byråkrati og rapportering må reduseres.

Høyres løsninger:

- vedta en nasjonal helse- og sykehusplan i Stortinget, som fastsetter klare prioriteringer for helsevesenet og minimumskrav til innhold og kompetanse for ulike typer sykehus
- legge ned de regionale helseforetakene og erstatte dem med en bedre nasjonal styring av helsepolitikken, samtidig som sykehusene får større frihet og ansvar innenfor rammene av en nasjonal helse- og sykehusplan
- sørge for effektiv informasjonsflyt om den enkelte pasient, samtidig som tilstrekkelig personvern ivaretas
- gjennomføre omfattende undersøkelser av kvaliteten ved sykehusene, blant annet omfanget av dødelighet, reoperasjoner og reinnleggelses

- sikre åpenhet om kvalitetsundersøkelsene og gjøre disse tilgjengelige
- opprette en «havarikommisjon» for helsesektoren og styrke pasienters og pårørendes rettigheter
- stille krav om kvalitetssertifisering av alle sykehus
- styrke pasientenes rettigheter ved brudd på behandlingsfristen
- etablere tverrfaglige diagnosesentre som sikrer raskere diagnostisering av kreft og andre sykdommer
- endre straffelovens bestemmelser når det gjelder smitteoverføring, slik at de blir i samsvar med FNs anbefalinger
- etablere en sterkere nasjonal koordinering og finansiering av IKT-investeringer i helsevesenet
- overføre ansvaret for bygningene og infrastrukturen i helsevesenet til et eget helsebyggsselskap, og åpne opp for bruk av offentlig-privat samarbeid for investeringer i bygg og utstyr
- opprette flere hjemler for avtalespesialister og etablere en bedre arbeidsdeling mellom sykehusenes poliklinikker og avtalespesialistene
- styrke kvaliteten i akuttmottakene på sykehusene. Det må være leger på vakt med kompetanse og erfaring fra akuttmedisin
- sørge for sikker og stabil tilgang på blod for å ivareta tryggheten og kvaliteten i helsevesenet, ved å la godkjente givere få gi blod uavhengig av seksuell legning forutsatt at det harmonerer med helsefaglige krav

3.4 Raskere helsehjelp

Høyre vil åpne opp helsevesenet ved å slippe alle gode krefter til og gi alle pasienter valgfrihet. Et mangfold av helsetjenester vil øke kvaliteten og sikre flere rask hjelp.

Høyres løsninger:

- innføre fritt behandlingsvalg på det offentliges regning, slik at den som trenger nødvendig helsehjelp, kan få et tilbud så raskt som mulig
- stille krav om at sykehusene ved fastsettelse av medisinsk frist for behandling også fastsetter tid og sted for behandlingen. Sentrale helsemyndigheter (HELFO) gis ansvaret for at behandling blir gitt ved et annet sykehus dersom fristen ikke kan innfris ved det samme sykehuset
- innføre en mer effektiv «Raskere tilbake»-ordning.
- raskere ta i bruk nye legemidler og nye behandlingsmetoder i Norge
- etablere en ordning med farmasøytstyrt resept for å gjøre det enklere å få kjøpt vanlige legemidler på apotek

- etablere et nordisk samarbeid om avanserte behandlingsmetoder som sikrer at Norden raskt kan utvikle og ta i bruk ny kunnskap
- etablere én journal per innbygger for å sikre bedre samhandling. Pasienten skal ha råderett over egne helseopplysninger og sikres et godt personvern
- videreutvikle «Minhelse»-portalen til å bli en sikker og brukervennlig kanal for digital kontakt med helsevesenet. Portalen må gi tilgang til kvalitetssikret informasjon som kan styrke pasientenes mestring av egen helse
- etablere en 48-timers frist for oppstart av diagnostikk ved mistanke om kreftsykdom

3.5 Psykisk helse

Det er fortsatt store svakheter og mangler i tilbudet til mennesker med psykiske helseplager. Psykisk helsevern har lenge blitt underprioritert i helsevesenet, og Høyre vil derfor styrke satsingen på dette området. Innsatsen innen forebyggende tiltak må styrkes i skoleverket og arbeidslivet ved å motarbeide mobbing og utenforskap.

Høyres løsninger:

- styrke det kommunale bo-, behandlings- og oppfølgingstilbudet for personer med psykiske helseplager
- utarbeide en plan for å gi et bedre tilbud til mennesker med alvorlige psykiske lidelser og dårlige levekår
- innføre krav til helseforetakene om at ressursene til rus og psykiatri hver for seg øker mer enn ressursene til somatisk behandling
- iverksette tiltak som bidrar til tidligere hjelp og dermed redusert bruk av tvang
- bygge ut det psykiske helsetilbudet til barn og unge, med vekt både på lavterskeltiltak i helsestasjoner og skolehelsetjeneste, og gjennom styrking av barne- og ungdomspsykiatrien
- styrke det tverrfaglige samarbeidet og ettervernet på tvers av rusbehandling og psykisk helsevern, for å sikre et helhetlig tilbud til store grupper med sammensatte lidelser
- innføre fritt behandlingsvalg, slik at det blir lettere å velge behandling som virker, og som kan påbegynnes raskt
- innføre egne sykebiler tilknyttet psykiatrien for å sikre bedre kompetanse ved innleggelse og redusert belastning for både pasienten og politiet
- styrke dagtilbudet for personer med psykiske helseplager

3.6 Rehabilitering

Ved hjelp av god akuttmedisin og bedre behandlingsmetoder kan stadig flere liv reddes. Det er imidlertid store mangler i tilbudet innen habilitering og rehabilitering, noe som fører til tapte muligheter for mange mennesker. Det er ikke tilstrekkelig bare å gi akutt helsehjelp, helsevesenet må også bidra så godt som mulig til å få mennesker tilbake til aktive liv der den enkelte får delta både i samfunnet og i arbeidslivet.

Høyres løsninger:

- utarbeide en opptrappingsplan for å styrke tilbudet om habilitering og rehabilitering
- utvide fritt sykehusvalg til også å gjelde rehabilitering
- utvikle et godt samarbeid og stabile rammevilkår rundt private rehabiliteringsinstitusjoner som holder god faglig kvalitet
- gi tilbud basert på likemannserfaringer til pasienter med behov for spesialiserte habiliterings- og rehabiliteringstilbud
- spesielt styrke habiliterings- og rehabiliteringstilbudet for rusavhengige og barn med nedsatt funksjonsevne
- sikre barn med kommunikasjonshindringer og deres pårørende tekniske hjelpemidler og nødvendig opplæring

3.7 Rus

Ventetiden for rusavhengige som har behov for behandling, er for lang. Høyre ønsker en mer verdig og rettferdig behandling av rusavhengige.

Høyres løsninger:

- utarbeide en opptrappingsplan for å styrke tilbudet om rusbehandling, omsorg, lavterskel helsetilbud og ettervern
- legge til rette for et mangfold av behandlingstilbud og fritt brukervalg
- styrke tilbudet om støttetiltak til rusavhengiges pårørende, særlig for barn og unge
- ha fortsatt forbud mot besittelse og bruk av narkotika
- styrke det sosiale og helsemessige rehabiliteringstilbudet for dem som deltar i legemiddelassistert rehabilitering, herunder sikring av botilbud
- åpne flere mottakssentre for rusavhengige i de største byene
- innføre en sømløs overgang fra avrusing til rehabilitering

3.8 Folkehelse

Helsevesenet vårt er ikke bærekraftig dersom utviklingen i omfanget av livsstilssykdommer fortsetter. Den enkelte må ta et større ansvar for egen helse, og samfunnet må legge til rette for kloke valg. Manglende fysisk aktivitet og forbruket av sukker, fett, alkohol og tobakk fører til store belastninger for den enkelte og for samfunnet. Vår psykiske helse vektlegges ikke sterkt nok i arbeidet med folkehelse. Livsstilssykdommene er dessuten den viktigste årsaken til sosial ulikhet i helse. Samtidig må tiltak for bedre folkehelse til enhver tid veies opp mot enkeltmenneskers valgfrihet. Ethvert samfunn må tillate at innbyggerne foretar valg for seg selv som andre mener er dårlige.

Høyres løsninger:

- styrke det forebyggende helsearbeidet, særlig for å motvirke utvikling av livsstilsrelaterte helseproblemer
- samarbeide med interkommunale friluftsråd og frivillige organisasjoner for å bedre folkehelsen, blant annet gjennom fysisk aktivitet og friluftsliv
- legge til rette for økt fysisk aktivitet i befolkningen og mer fysisk aktivitet i skolen og stimulere til et sunnere kosthold
- inkludere psykisk helse som en likeverdig del av folkehelsearbeidet

3.9 Omsorg

Økende levealder og flere unge som har behov for pleie og omsorg, krever økt kapasitet og kvalitet i pleie- og omsorgssektoren. Økt kompetanse og endringer i omsorgstjenestens arbeidsmåter skal hjelpe flere til å bo hjemme og til selv å velge sine aktiviteter. Valgfrihet i omsorgen øker den enkeltes mulighet til å mestre eget liv.

Høyres løsninger:

- legge til rette for at alle skal kunne bo hjemme så lenge de ønsker, og kunne være selvhjulpne i hverdagen. Mennesker som har fått eller står i fare for å få en funksjonsreduksjon, må få tilbud om hverdagsrehabilitering
- bygge nok sykehjemsplasser og bofellesskap for demente, slik at alle kan være trygge på at de får hjelp når de har behov for det
- øke bruken av velferdsteknologi
- gjøre det enklere for private å bygge sykehjem og andre boligløsninger for eldre
- innføre kompetansekrav til helsepersonell i den kommunale helse- og omsorgsloven
- innføre nasjonale undersøkelser som grunnlag for å forbedre tjenestetilbudet

- fjerne den kommunale medfinansieringen av spesialisthelsetjenesten for diagnoser som i hovedsak rammer eldre, slik at eldre ikke blir diskriminert i helsetjenesten
- sikre bedre legedekning ved sykehjem, blant annet gjennom å gi sykehjemsleger samme lønnsnivå som sykehusleger. Legers arbeidstimer utført i sykehjem skal kunne telle som læretid og inngå som en del av spesialiseringsløpet
- opprette flere undervisningssykehjem og styrke ordningen med undervisnings-hjemmesykepleie
- gi tilbud om fasthjelpsordning til dem som trenger hjelp, slik at de slipper å forholde seg til stadig nye mennesker
- styrke tilbudet til demente både hjemme og på institusjon, og styrke forskningen på demens
- etablere flere kompetansesentre og dagsentre for demente
- opprette et nasjonalt program for tverrfaglig geriatriforskning
- gi mennesker med omfattende bistandsbehov større valgfrihet gjennom en lovfestet rett til å velge brukerstyrt personlig assistanse (BPA)
- styrke tilbudet om avlastning, veiledning og økonomisk kompensasjon for pårørende
- fastslå at alle har rett til god lindrende behandling som gir en verdig avslutning av livet, men at respekten for menneskeverdet samtidig innebærer et klart nei til aktiv dødshjelp. Innføre en statlig medfinansieringsordning for etablering av hospice
- stimulere til økt utbygging av tilrettelagte boliger og sikre alle mulighet til å velge mellom ulike boformer
- endre Husbankens regler slik at det er mulig å etablere bofellesskap som boligbyggelag
- tilrettelegge for etablering av private tilbydere innenfor omsorgssektoren, også innenfor kommunens tjenester
- sikre omsorgstrengende mulighet for sosial deltakelse og mestring, samt styrke frivillige organisasjoners arbeid med livsglede for eldre
- sørge for at omsorgstjenesten blir preget av valgfrihet

3.10 Gen- og bioteknologi

Gen- og bioteknologien kan gi store muligheter for behandling og forebygging av sykdom, samtidig som den stiller oss overfor nye etiske dilemmaer. Høyre vil styrke de etiske grensene og føre-var-prinsippet i bioteknologiloven.

Høyre ønsker å føre en politikk som sikrer at det kan videreutvikles og bygges opp ny bioteknologisk og farmakologisk industri i Norge.

Høyres løsninger:

- forhindre at menneskelig liv sorteres ut fra egenskaper
- ikke å innføre et offentlig tilbud om tidlig ultralyd til alle gravide i tillegg til dagens tilbud, så lenge det ikke er dokumentert positiv helsegevinst for barnet eller moren
- si nei til surrogati i Norge
- si nei til eggdonasjon
- unngå at mennesker blir redusert til et middel for andre
- si nei til forskning på befruktete egg
- styrke stamcelleforskningen på stamceller fra fødte mennesker

KAPITTEL 4:

SAMFERDSEL

INNHOOLD:

4.1	Raskere og bedre utbygging	s. 34
4.2	Organisering og finansiering	s. 35
4.3	Vei og trafiksikkerhet	s. 35
4.4	Kollektivtransport	s. 36
4.5	Jernbane	s. 37
4.6	Kyst og havn	s. 38
4.7	Flytransport	s. 39

4.1 Raskere og bedre utbygging

Norge trenger en infrastruktur som er tilpasset fremtidens krav til sikkerhet, kvalitet og tilgjengelighet. Flere, bedre og tryggere veier vil knytte landet sammen, styrke vår konkurransekraft og sikre livskraftige lokalsamfunn. En mer moderne jernbane vil gjøre toget mer attraktivt for alle reisende, få flere til frivillig å velge bort bilen, og konkurrere med vei om godstransport. Et velutviklet fly- og ferjetilbud, god bredbåndsdekning og et effektivt post- og pakkesystem er viktige elementer i fremtidens kunnskapsbaserte samfunn.

I dag bygges veier stykkevis og delt. Nye finansierings- og utbyggingsmodeller vil bidra til at vei- og banestrekninger blir bygget raskere, og til at de blir bedre vedlikeholdt. Store utbygginger bør organiseres i egne selskaper som offentlig-privat samarbeid (OPS) eller som heleide offentlige enheter med selvstendig resultatansvar.

Det norske vei- og jernbanenetttet er for dårlig utbygget og for dårlig vedlikeholdt. Høyre mener det trengs økte bevilgninger både til investeringer og til vedlikehold, og mer helhetlige løsninger for planlegging, bygging og finansiering. Når utbyggingen av veier og kollektivløsninger blir hengende etter befolkningsveksten, skaper det press på boligpriser, med mer pendling, mindre fritid og lengre køer som resultat. Høyre vil ha en mer effektiv utbygging av bedre og sikrere veier, et moderne jernbanenett, en fremtidsrettet luftfart og en brukervennlig kollektivtransport.

Høyres løsninger:

- opprette et vedlikeholdsfond der avkastningen skal gå til opprustning av veier og jernbane
- starte større OPS-prosjekter (offentlig-privat samarbeid) på vei eller jernbane hvert år
- øke bruken av statlig plan og regulering på viktige nasjonale utbygginger, der prosjektorganisasjon eller OPS benyttes
- forenkle planleggingssystemet og ha forpliktende planleggingsavtaler mellom kommune, fylkeskommune og stat med avtalte frister for ferdigstillelse
- endre arbeidet med Nasjonal transportplan slik at den i fremtiden blir mer helhetlig og ser de ulike transportgrenene mer i sammenheng, blant annet gjennom scenariotenkning

4.2 Organisering og finansiering

Investering i vei, bane og kollektivtilbud er investering i fremtidig konkurransekraft. Økt mobilitet sikrer mer tilgjengelige arbeidsmarkeder, styrker norske bedrifters konkurranseevne og øker trafikksikkerheten.

Høyres løsninger:

- øke investeringstakten i samferdselssektoren kraftig
- utarbeide en nasjonal motorveiplan
- tilbakeføre til staten de veiene som ble overført til fylkeskommunene gjennom forvaltningsreformen
- legge hensiktsmessige vei- og jernbanestrekninger inn i egne prosjektselskaper for å sikre raskere realisering
- åpne for nye organiserings- og finansieringsformer innenfor offentlig-privat samarbeid der det er et godt finansieringsgrunnlag og en sterk lokal oppslutning
- åpne for at enkelte veiprojekter, for eksempel fergeavløsningsprosjekter, kan ha lenger avskrivningstid
- utvikle Statens vegvesen til å bli en rendyrket, profesjonell byggherre og legge kjøretøy- og tilsynsvirksomheten til et uavhengig veitrafikktilsyn
- tilpasse fergetilbudet til trafikkutviklingen

4.3 Vei og trafikksikkerhet

Mange smale og dårlig vedlikeholdte veier, der kjørefeltene ikke er adskilt tross høy trafikk, bidrar til at mange mister livet og blir hardt skadet i ulykker. Det er behov for en sterkere satsing på trafikksikkerhet. Høyre vil gjøre det tryggere å ferdes i trafikken, og vil prioritere midtrekkverk og flerfeltsveier som viktige trygghetsiltak.

Høyres løsninger:

- lage tryggere og sikrere veier ved å bygge fysisk adskilte kjøreretninger og flerfeltsveier for å oppnå bedre fremkommelighet og færre drepte og skadde i trafikken
- endre veinormalene slik at terskelen for å bygge fysisk adskilte kjøreretninger og flerfeltsveier blir lavere
- opprette en egen belønningsordning for økt utbygging av gang- og sykkelveier
- styrke arbeidet med flom- og rassikring, og sikre at staten tar et medansvar for å rydde opp når naturkreftene ødelegger infrastruktur

4.4 Kollektivtransport

Flere norske storbyregioner står overfor store utfordringer på grunn av befolkningsvekst og fortetting. Et smidig transportsystem er nødvendig for å sikre at fremtidens byområder og tettsteder kan håndtere den ventede trafikkveksten.

For at storbyregionene skal kunne takle fremtidig vekst, må satsingen på offentlig transport trappes kraftig opp. Staten må ta et større og mer forpliktende finansielt ansvar for utbyggingen av viktige kollektiv-transportløsninger i storbyområdene.

Høyres løsninger:

- utarbeide en egen kollektivtransportstrategi i forbindelse med Nasjonal transportplan, og rullere denne på linje med infrastrukturplanene for vei og jernbane
- styrke belønningsordningen for kollektivtransport og sørge for at dokumenterbare resultater og fremtidige planer vil være de eneste kvalifiserende kriteriene for å søke om midler fra belønningsordningen
- sikre at staten gjennom forpliktende og langsiktige avtaler bidrar med finansiering av drift og investeringer i kollektivtrafikken, slik at vi når de nasjonale målsettingene for vekst i kollektivtrafikken
- styrke satsingen på enklere overgangsløsninger mellom ulike transportmidler, både for person- og godstransport
- se boligutbygging og kollektivtransport i sammenheng ved planlegging og byutvikling
- evaluere og utforme løyvepolitikk og rammebetingelser for drosjenæringen med tanke på best mulig service for forbrukeren og forutsigbare rammebetingelser for næringen
- gjøre trafikkavviklingen smartere og mer effektiv ved å styrke satsingen på IT / intelligente transportsystemer (ITS)

4.5 Jernbane

Store deler av jernbanenettverket i Norge er modent for fornyelse. For at jernbanen skal være et attraktivt alternativ, må både kvalitet, tilgjengelighet og punktlighet bli bedre. Det er nødvendig med en utvikling av lokaltog- og InterCity-tilbudet rundt de store byene, samt kapasitetsøkende tiltak for godstrafikk på bane på de nasjonale strekningene. Høyre vil sørge for en kraftig opptrapping for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet på jernbanen.

Høyres løsninger:

- sikre full utbygging av dobbeltspor på InterCity-strekningene i østlandsområdet, og prioritere kryssingsspor på viktige godstraseer og skinnegående transport i og rundt de store byene
- omdanne Jernbaneverket til to statlige selskaper: ett med ansvar for utvikling og drift av jernbanens infrastruktur og ett med ansvar for å utføre utbygging og vedlikehold av infrastruktur for bane, i konkurranse med andre
- dimensjonere nye jernbanestrekninger for 250 km/t eller mer og på lengre sikt bygge et nett for høyhastighetsjernbane dersom det er lønnsomt
- konkurranseutsette persontransport med tog på flere strekninger
- øke satsingen på elektrifisering av jernbane der det i dag er dieseldrift
- la regionale kollektivselskaper planlegge og kjøpe lokaltogtrafikktenester av NSB eller andre tilbydere, for å oppnå en bedre og mer helhetlig koordinering av kollektivtrafikken i og rundt storbyene

4.6 Kyst og havn

Norges langstrakte kyst er en viktig del av transportsystemet vårt. Sjøtransporten taper markedsandeler. Det er en trend som må snus. For Høyre er det viktig å bidra til å få overført mer av godstransporten fra vei til sjø. Sikkerhet på sjøen og et høyt beredskapsnivå langs hele kysten er også viktige oppgaver.

Høyres løsninger:

- starte et samhandlingsprogram for å styrke konkurranseevnen til sjøtransporten
- modernisere havneloven og åpne for at havner kan organiseres som aksjeselskaper
- ha en gjennomgang av aktuelle lovverk, avgiftsregimer og ansvarsfordeling for å få mer gods fra vei til sjø. Dette inkluderer både statlige, regionale og lokale virkemidler i sjøtransportspørsmål
- sikre drift av Hurtigruten av hensyn til både lokalbefolkningen, turistnæringen og lokalt næringsliv
- styrke sjøsikkerheten og beredskapen mot utslipp og ulykker til sjøs
- sikre at Redningsselskapets maritime rednings- og beredskapstjeneste langs hele kysten kan holdes på et forsvarlig nivå
- sørge for god overvåking av trafikk langs norskekysten og fullføre arbeidet med oppgradert merking av hurtigbåt- og hovedleder
- innføre utslippsforbud til sjø for alle skip i norske farvann og arbeide for et internasjonalt utslippsforbud til sjø
- vurdere Stad skipstunnel som et OPS-prosjekt
- gi Statens havarikommisjon mulighet til å etterforske alvorlige ulykker med fritidsbåt

4.7 Flytransport

Flytrafikken er en sentral del av det norske transportnettet, og det er viktig å sørge for rammevilkår som sikrer et godt flytransporttilbud og en nødvendig oppgradering av flyplasser og rullebaner. Større konkurranse mellom flyplassene vil bedre vilkårene for luftfarten og stimulere også den konkurranseutsatte luftfarten. Høyre mener at norske lufthavner kan organiseres som aksjeselskaper med privat og offentlig eierskap.

Høyres løsninger:

- la flysikkerhet være et statlig ansvar
- konkurranseutsette tårn- og annen flysikringstjeneste
- legge til rette for at lokale investorer kan finansiere flyplassutvidelser
- likestille konkurransevilkårene for offentlige og private flyplasser

KAPITTEL 5:

ØKONOMI OG NÆRINGSLIV

INNHOOLD:

5.1	Økonomisk politikk	s. 42
5.2	Skatt	s. 43
5.3	Forenkling og mindre byråkrati	s. 44
5.4	Eierskap	s. 45
5.5	Innovasjon og kompetanse i næringslivet	s. 46
5.6	Reiseliv	s. 47
5.7	Maritime næringer	s. 48
5.8	Petroleumsnæringen	s. 48
5.9	Sjømatnæringen	s. 49
5.10	Landbruk	s. 51

5.1 Økonomisk politikk

Norges kostnadsnivå er høyt og i utakt med verden rundt oss. Både arbeidsplassene og statens finanser blir stadig mer avhengige av petroleumsnæringen. Norsk økonomi trenger flere ben å stå på. Høyre vil derfor legge stor vekt på å styrke konkurranseevnen i markedet og å bedre ressursutnyttelsen i offentlig sektor. Handlingsregelen for bruk av oljeinntektene skal ligge fast, men bruken av pengene skal vris mot investeringer i kunnskap, infrastruktur, miljøteknologi og vekstfremmende skattelettelser.

Finansmarkedene er globale. Finanskrisen viste hvordan ubalanse i markedet sprer seg og kan ramme både arbeidsplasser og nasjoner. Det understreker betydningen av at finansinstitusjonene underlegges internasjonal regulering og tilsyn. Høyre vil legge til rette for konkurransedyktige vilkår for norsk finansnæring og ønsker en nordisk/baltisk harmonisering av reguleringene.

De siste åtte årene har vi sett en kraftig økning i offentlig pengebruk. Sammen med svært gode tider i oljerelatert industri har det skapt press på lønnsnivå og kronekurs. Det har igjen svekket norsk konkurransekraft og medført oppsigelser i konkurranseutsatt sektor. Norsk økonomi er dermed gjort mer sårbar og mer avhengig av oljeinntektene.

Økonomisk vekst er avgjørende for å finansiere og utvikle velferd. For å sikre utvikling av arbeidsplasser og næringsliv i hele landet må det høye kostnadsnivået møtes med offensiv satsing på forskning, utdanning, innovasjon og moderne infrastruktur, samt en effektiv offentlig sektor. Høyre vil bygge videre på Norges konkurransefortrinn og bidra til en satsing som kan utvikle det kunnskapsbaserte næringslivet. En slik satsing er også nødvendig for å løse andre viktige samfunnsoppgaver, som for eksempel miljø- og klimautfordringene. Høyre vil ha en skatte- og avgiftspolitik som fremmer maktspredning og privat eierskap og initiativ.

Høyres løsninger:

- holde orden i norsk økonomi og dermed bidra til å trygge arbeidsplassene i konkurranseutsatt sektor
- sikre en bedre balanse mellom offentlig og privat sektor, og sørge for at veksten i offentlig forbruk over tid ikke er større enn veksten i bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge gjennom å vri veksten i offentlige budsjetter fra forbruk til investeringer i kunnskap og infrastruktur
- holde fast ved handlingsregelen for bruk av penger fra Statens pensjonsfond utland for å skape trygghet for at staten kan innfri sine pensjonsforpliktelser, og for å unngå en for stor nedbygging av konkurranseutsatt sektor
- bruke en større del av avkastningen fra Statens pensjonsfond utland på samferdsel, forskning og utvikling, miljøteknologi og vekstfremmende skatte- og avgiftslettelser
- øke satsingen på forskning og utvikling (FoU), blant annet FoU-kontrakter mellom næringslivet og det offentlige
- utvikle en innovativ og effektiv offentlig sektor

- bygge ut veier, jernbane, havner, farleder og annen infrastruktur som er avgjørende for Norges konkurransekraft, og ta i bruk nye og raskere utbyggingsmetoder, som offentlig-privat samarbeid (OPS)
- gå igjennom regler og organisering av søknadsprosesser for arbeidsinnvandring for å sikre raskere tilgang på høykvalifisert arbeidskraft, også fra land utenom EØS-området
- utvikle et mangfoldig og privat eierskap og redusere det statlige eierskapet i norsk næringsliv
- styrke Konkurransetilsynet som selvstendig myndighetsorgan og fjerne regjeringens rolle som ankeinstans for Konkurransetilsynet ved å etablere en uavhengig klagenemnd for konkurranse. Konkurransetilsynet skal også se til at konkurranseforholdene i lokale markeder er tilfredsstillende
- gjeninnføre vedtakskompetansen til Klagenemnda for offentlige anskaffelser for å skape en lavterskel ankemulighet for små og mellomstore bedrifter
- forenkle loven om offentlige anskaffelser og gjøre det enklere for mindre, innovative aktører å delta i konkurransen om å vinne anbudene
- gi de høyteknologiske forsvarsbedriftene konkurransekraft gjennom robuste gjenkjøpsavtaler
- ha et nasjonalt kartleggingsprogram for norske mineralressurser og utvikle en strategi for å utnytte disse på en miljømessig forsvarlig måte

5.2 Skatt

Høyre vil føre en skattepolitikk som sikrer finansiering av velferdssamfunnet. Nivå og innretning på skatter og avgifter skal motivere til arbeid, fremme maktspredning og privat eierskap og stimulere til miljøvennlig adferd.

Norge har i hovedsak et velfungerende skattesystem. Progresjonen i skattesystemet sikrer at de som tjener mest, også betaler mest i skatt. Skatten på lave og vanlige lønnsinntekter er imidlertid fortsatt for høy, og må reduseres. Formuesskatten tapper kapital fra norske arbeidsplasser og gjør det mindre lønnsomt å spare og investere. Derfor må den trappes ned og på sikt fjernes.

Skattemoralen er generelt god i Norge. Likevel er det for mange som unndrar skatt. Det betyr at andre må betale mer skatt enn nødvendig. Høyre vil derfor bekjempe svart arbeid og skatteunndragelse.

Høyre vil gradvis redusere skatter og avgifter som svekker motivasjonen til å arbeide, og som hemmer investeringer i norske arbeidsplasser. Tempo og omfang av skatte- og avgiftslettelser må tilpasses situasjonen i norsk økonomi.

Høyres løsninger:

- føre en politikk som sikrer at det lønner seg å jobbe
- ha et skattesystem som sikrer at alle med skatteevne betaler skatt
- trappe ned og på sikt fjerne formuesskatten
- fjerne arveavgiften
- redusere skatten på lave og vanlige lønnsinntekter
- gjøre det mer lønnsomt å gå fra trygd til arbeid, for eksempel ved å innføre et tidsbegrenset jobbskattefradrag
- heve innslagspunktet for toppskatten, slik at folk med vanlige inntekter ikke må betale toppskatt
- øke frikortgrensen
- gjøre det mer lønnsomt å investere i nye driftsmidler gjennom mer gunstige avskrivningssatser
- redusere skattesatsen på gevinst ved salg av landbruksvirksomheter og landbrukseiendommer til 28 prosent
- bruke skatte- og avgiftspolitikken til å gjøre det lønnsomt å opptre miljøvennlig
- si nei til boligskatt
- styrke ordningen med Boligsparing for ungdom (BSU)
- sikre en mer rettferdig pensjonist-beskatning

5.3 Forenkling og mindre byråkrati

Unødvendig byråkrati påfører norske skattebetalere økte kostnader og tapper samfunnet for god arbeidskraft. Bedriftenes konkurransekraft reduseres som følge av påførte administrative oppgaver og unødvendig tidsforbruk. Gründere, bedriftseiere og ansatte må få bruke tiden sin på verdiskaping.

Offentlige tjenester og tilbud må gjøres lettere tilgjengelig. Høyre vil vise tillit til innbyggerne og overlate flere beslutninger til den enkelte.

Høyres løsninger:

- gjennomføre tiltak som samlet reduserer næringslivets kostnader med å etterleve myndighetspålagte krav med 25 prosent
- innføre et uavhengig regelråd etter modell av tilsvarende organ i Sverige
- trekke næringsdrivende inn i arbeidet med å forenkle offentlig sektor og prøve ut nye ordninger før de iverksettes
- utvikle et forenklet lov- og regelverk for små og mellomstore bedrifter
- heve beløpsgrensen for fritak fra revisjonsplikt
- videreutvikle Altinn og ha som mål at næringslivet bare skal behøve å rapportere samme informasjon én gang til det offentlige

- sørge for at offentlige publikumskontorer har åpningstider som er bedre tilrettelagt for folks hverdag, og at flere holder lørdagsåpent
- gjøre flere offentlige tjenester tilgjengelig på nett, slik at de kan brukes uavhengig av åpningstider
- innføre en selvbetjent nettløsning for uttak av foreldrepermisjon
- etablere en ordning med farmasøytstyrt resept for å gjøre det enklere å få kjøpt vanlige legemidler på apotek
- tillate søndagsåpne butikker
- innføre en ordning med vinmonopol i butikk i områder uten vinmonopolutsalg, innenfor rammen av EØS-avtalen
- tillate at Vinmonopolet har åpent alle dager det er tillatt å selge øl (inkludert julaften, nyttårsaften, påskeaften og pinseaften), og tillate salg av alkohol på valgdagen
- tillate kommunene å ha alkoholsalg i butikk til klokka 22.00 på hverdager og lørdager

5.4 Eierskap

Norge har et stort statlig eierskapsengasjement, men et svakt privat eierskapsmiljø. Sterke og mangfoldige private eierskapsmiljøer er viktig for å utvikle sterke og bærekraftige bedriftsmiljøer og næringsklynger.

Høyre mener at staten i dag er en for stor eier i norsk næringsliv, og ønsker å redusere det samlede statlige eierskapet. Statlig eierskap kan begrunnes ut fra særlige nasjonale hensyn, men det statlige eierskapet må være forutsigbart og profesjonelt. Høyre vil styrke selveierdemokratiet, slik at flest mulig får muligheten til å eie sin egen bolig, drive sin egen bedrift og være med som medeier i næringslivet.

Høyres løsninger:

- fjerne arveavgiften
- trappe ned og på sikt fjerne formuesskatten
- gradvis redusere det statlige eierskapet
- øke skattefradraget for å stimulere ansatte til å kjøpe aksjer i egen bedrift
- styrke skattefordelen ved privat pensjonssparing
- si nei til boligsatt
- styrke ordningen med Boligsparing for ungdom (BSU)
- støtte opprettelsen av en lavterskel innovasjonsbørs for å koble bedrifter og privat sparekapital

5.5 Innovasjon og kompetanse i næringslivet

Kunnskap og kompetanse utviklet over mange år er grunnlaget for svært mye av norsk nærings- og arbeidsliv. Mange etablerte virksomheter satser på fornyelse ved å investere i forskning og utvikling av kompetanse og teknologi, men samtidig ser vi også stadig flere etableringer av rendyrkede kunnskapsbedrifter.

Det høye kostnadsnivået i Norge gjør at vi må øke produktiviteten og føre en næringspolitikk som styrker norske bedrifters omstillingsevne, forskningsinnsats og muligheter for kommersialisering. Bransjer som IKT og «life sciences» er eksempler på hvordan kompetanse vil spille en sentral rolle i fremtidens næringsliv. Dette er næringer som både skaper verdier i seg selv og bidrar til økt konkurransekraft i så vel andre deler av næringslivet som i offentlig sektor.

Høyres politikk for forenkling, bedre rammevilkår og kunnskap i skolen er svært viktig også for disse næringenes vekst. Høyre vil dessuten føre en politikk som sikrer at offentlig sektor i større grad tar i bruk de mulighetene kunnskapsbedriftene skaper.

Høyres løsninger:

- bruke en større del av avkastningen fra Statens pensjonsfond utland på samferdsel, forskning og utvikling, miljøteknologi og vekstfremmende skatte- og avgiftslettelser
- øke satsingen på forskning og utvikling (FoU), blant annet gjennom FoU-kontrakter mellom næringslivet og det offentlige
- forenkle loven om offentlige anskaffelser og gjøre det enklere for mindre, innovative aktører å delta i konkurransen om å vinne anbudene
- styrke landsdekkende innovasjonsprogrammer, spesielt innenfor Innovasjon Norge
- bruke næringsklynger som drivkraft for innovasjon, spesielt ved å satse på National Centres of Expertise (NCE-programmet) og starte opp Global Centres of Expertise
- utvikle et forenklet lov- og regelverk for små og mellomstore bedrifter
- øke skattefradraget for å stimulere ansatte til å kjøpe aksjer i egen bedrift
- innføre nøytral merverdiavgift i staten, slik at flere private tjenestetilbydere kan bidra til å løse fellesskapets oppgaver
- utvikle en veileder og retningslinjer for offentlig-privat innovasjonssamarbeid (OPI), slik at offentlige anbud får større innovasjonseffekt
- sikre en fremtidsrettet IKT-strategi med bedre digitale tjenester for innbyggerne og mer effektiv ressursbruk både i stat og kommuner
- bygge opp én plattform for sikker ID og kommunikasjon i stat og kommuner
- gjøre flere tjenester tilgjengelige på nett for å sikre innbyggerne lettere tilgang til offentlige kontorer også utenom kontortiden

- stille krav til at flere offentlige data, inkludert Kartverkets, skal gjøres åpne og tilgjengelige
- styrke insentiver som kobler utdanningsmiljøer med gründermiljøer, og som premierer de institusjonene som utvikler operative og effektive arenaer for kunnskapsdeling og innovasjon
- føre en næringslivspolitik som i større grad anerkjenner kvinnelig entreprenørskap

5.6 Reiseliv

Reiseliv er en av verdens raskest voksende næringer. Den gir arbeidsplasser og lokal utvikling, ikke minst i mange distriktskommuner. Reiseliv og eksportnæringer kan dra stor nytte av økt samarbeid. Norge har en storslått natur, et rikt mangfold av kulturminner og et kulturliv som fanger internasjonal oppmerksomhet på stadig flere områder. Dette gir store muligheter for destinasjonsutvikling.

Høyres løsninger:

- forankre en ny, nasjonal reiselivsstrategi i Stortinget og prioritere tydelig innenfor den offentlige innsatsen for turistnæringen
- sikre et mer målrettet markedsarbeid ved å samle ressursene i større reisemålselskaper
- koordinere arbeidet med reiselivsstrategien, etablere en tydelig ledelse av arbeidet og sørge for en god forankring av tiltakene i reiselivsnæringen
- sikre fortsatt konkurranse i luftfarten
- legge til rette for at lokal mat og drikke i større grad kan inngå som en del av reiselivsproduktet
- gjennomgå og myke opp regelverket for turistfiske
- gi kommunene større muligheter for å legge til rette for miljøvennlig reiselivsvirksomhet også innenfor vernede områder
- innføre mobilt skattekontor for utenlandske arbeidstakere
- åpne for produktprøver og begrenset alkoholsalg direkte fra produsent, og om nødvendig jobbe for å endre EU-lovgivningen på feltet

5.7 Maritime næringer

En levedyktig skipsfartsnæring bidrar til bosettingen langs kysten og gir livsgrunnlag for bedrifter i leverandør- og utstyrsindustrien. De maritime næringene utgjør ett av tre globale kunnskapsnav i Norge, og er viktige for fremtidig verdiskaping og konkurransekraft.

For å beholde maritim kompetanse i Norge mener Høyre at rammevilkårene for skipsfartsnæringen må være på nivå med rammevilkårene i EU. Samtidig er det viktig at Norge også bidrar til å utvikle et internasjonalt regelverk for å ivareta bestemmelser knyttet til sikkerhet, miljø og økonomi.

Høyres løsninger:

- bidra til at mer miljøvennlig drivstoff tas i bruk i næringen
- sikre en konkurransedyktig nettolønnsordning for norske sjøfolk
- innføre utslippsforbud til sjø for alle skip i norske farvann
- arbeide for et effektivt internasjonalt utslippsforbud til sjø fra skip, og for at havner må utvikle mottaksmuligheter for avfall
- arbeide for internasjonale regler for å forbedre miljøkravene for skip
- sørge for god overvåking av trafikk langs norskekysten
- sikre konkurransedyktige norske skipsregistre (NOR og NIS)
- ha et gebyr- og avgiftsregime som styrker nærskipfarten
- endre gebyrer og avgifter slik at miljøvennlig og sikker teknologi og design ikke straffes økonomisk

5.8 Petroleumsnæringen

Olje- og gassressursene har gitt Norge store inntekter og vil fortsette å gjøre det i mange år fremover. Oljealderen forlenges både av oppgradering av eksisterende felt, utbygging av nye felt og ny teknologi og kunnskap. Et fortsatt høyt aktivitetsnivå i petroleumssektoren er nødvendig for at norsk leverandørindustri kan utvikles videre, i nye retninger og til nye markeder.

Bruk av fossilt brensel er den viktigste årsaken til menneskeskapte utslipp av klimagasser. Samtidig har produksjonen på norsk sokkel relativt lave klimagassutslipp, og norsk gass vil være en viktig del av Europas energiforsyning i mange tiår. Petroleumsvirksomhet i nye områder må kombineres med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap og til sameksistens med andre næringer, spesielt fiskeri- og havbruksnæringen.

Høyres løsninger:

- satse på forskning og utvikling som kan gi større utvinning av olje og gass fra hvert felt
- elektrifisere nye felt der det er klimamessig og økonomisk forsvarlig
- styrke konkurransen og mangfoldet på sokkelen for å sikre teknologisk og miljømessig utvikling, og bruke Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) til å stimulere omsettelighet av lisenser og mer konkurranse på sokkelen
- styrke Petoro gjennom å øke selskapets forretningsmessige fleksibilitet og finansiere selskapet gjennom kontantstrømmen fra SDØE. Begrensninger av selskapets aktivitet og utvikling styres gjennom oppdragsdokument og styresammensetning
- åpne for petroleumsvirksomhet i lovende områder utenfor Nord-Norge, herunder konsekvensutredning av Nordland VI og VII og Troms II med sikte på å åpne disse for petroleumsvirksomhet, men med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap og til sameksistens med andre næringer
- utarbeide ordninger som stimulerer selskaper til å samarbeide om fellesutbygging av eksisterende olje- og gassfelt for å øke utvinningen og bedre ressursutnyttelsen
- øke utvinningsgraden på norsk sokkel ved å stille krav om plan for økt utvinning ved fornyelse av konsesjonene
- styrke Oljedirektoratet og Petroleumstilsynet for å ivareta forvaltningen av en større og mer komplisert norsk sokkel
- forbedre oljevernberedskapen og vurdere å samle alt sjøsikkerhetsarbeid under ett departement
- sørge for at også virksomhet på land sikres for de aktuelle landsdelene når petroleumsvirksomheten flyttes nordover

5.9 Sjømatnæringen

Norske hav- og kystområder er rike på ressurser. Fiskeri og havbruk er vår nest største eksportnæring. Høyre vil sikre en bærekraftig forvaltning av fiske- og oppdrettsressursene og arbeide for å bedre markedsadgangen for norsk sjømat i utlandet. Det er i den sammenheng avgjørende å se på fiskerinæringen i sin helhet, og tilpasse lover og forskrifter til de markedsutfordringene næringen står overfor.

Norsk fiskeriforvaltning er verdensledende, og den norske fiskerinæringen er i en sunn utvikling. Det må etableres rammevilkår som sikrer fortsatt konkurransekraft og markedsadgang.

Havbruksnæringen har potensial til å flerdoble produksjonen. Det er nødvendig å sikre at denne veksten skjer på en økologisk bærekraftig måte.

Fiskeri og havbruk representerer en av de sentrale nærings- og kunnskapsklyngene vi har i Norge. En av de viktigste rollene Norge kan spille i fremtiden, er å bruke denne kompetansen i internasjonale prosjekter som sikrer sunn mat til en voksende verdensbefolkning. Norsk utenriks- og handelspolitikk må i større grad reflektere at Norge er en stor sjømatnasjon.

Høyres løsninger:

- føre en politikk som sikrer et spredt eierskap og en differensiert fiskeflåte. Strukturpolitikken skal legge til rette for en lønnsom, variert og bærekraftig næring der alle gis like muligheter innen de forskjellige flåtegruppene. Flest mulig må kunne bli eier eller deleier i et fartøy
- sørge for at råfiskloven legger et godt grunnlag for en effektiv og velorganisert markeds plass og god ressurskontroll
- ha fiskekvoter som sikrer bærekraftige bestander, samtidig som fordelingen av kvotene må være mest mulig forutsigbar. Fiskeriforvaltningen må sørge for aktiv bestandsovervåking og innsats mot ulovlig fiske. Endringer av kvoteåret bør vurderes for å sikre en bedre tilpasning for et mer markedsorientert fangstmønster
- arbeide for å bedre markedsadgangen til utlandet for fisk og fiskeprodukter, også gjennom bilaterale handelsavtaler
- organisere Mattilsynet slik at regionene opptrer på en helhetlig og enhetlig måte. Tilsynet må oppleves som en serviceinstitusjon og som en ressurs for næringsutvikling
- sørge for en bedre utnyttelse av ressursene ved å tilrettelegge for fangst og produksjon av nye arter
- sikre at all aktivitet i sensitive hav- og kystområder tar hensyn til risikoen for langsiktige skadevirkninger for ressursene i havet
- samle forvaltningsansvaret for alle villfiskbestander i Fiskeri- og kystdepartementet
- gi kommunene insentiv for å tilrettelegge for næring ved å la mer av konsesjonsavgiften gå direkte til de berørte kommunene
- erstatte dagens konsesjonstildeling på laks og ørret med objektive tildelingskriterier som miljømessig bærekraft og tilgang på lokaliteter
- sørge for en bedre samordning av de ulike sektormyndighetene, slik at vi får en raskere og mer helhetlig forvaltning

5.10 Landbruk

Landbruket er viktig for mat- og planteproduksjon, bosetting og kulturlandskap i Norge. Høyre ønsker å skape et levedyktig landbruk gjennom å legge til rette for lønnsom drift og økt matproduksjon. Landbrukspolitikken viktigste oppgave skal være å gi bonden de beste muligheter til å skape egen inntekt og utnytte sitt areal. Bonden er selvstendig næringsdrivende og skal derfor ha stabile rammevilkår. Landbruket viderefører våre lange mattradisjoner, og skal ha som hovedoppgave å levere trygg kvalitetsmat. Kulturlandskapet vårt er skapt og vedlikeholdt gjennom bruk og aktivitet i tråd med utviklingen i landbruket.

Økte tilskudd, produksjonsbegrensninger, norsk lønnsnivå og tollmurer har gitt norsk jordbruk et svært høyt kostnadsnivå. Norsk lønns- og kostnadsnivå og prisutvikling medfører høye produksjonskostnader i norsk landbruk. Med gode politiske rammebetingelser og en skrittvis omstilling kan lønnsomheten i norsk landbruk styrkes. Høyres politikk er å gjøre jordbruket best mulig rustet til å levere norsk mat til konsumentene i konkurranse med internasjonale aktører. Høyre vil sikre fortsatt norsk matproduksjon også ved nye internasjonale handelsvilkår.

Reindriften er en viktig næring for matproduksjon og livsgrunnlag i deler av landet, og en forutsetning for samisk kultur og samfunnsliv. Næringen drives i områder som har en skjør økologisk balanse, og som er utsatt for klimaendringer. En økologisk bærekraftig reindriftsnæring er en forutsetning for at næringen også skal være økonomisk og kulturelt bærekraftig. Reindriftsnæringen må sikres rammevilkår som gjør at den på sikt blir mindre avhengig av overføringer fra staten.

Høyres løsninger:

- gjøre jordbruket mindre avhengig av statlige overføringer, redusere jordbrukets kostnadsnivå og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter
- skape et klarere skille mellom arealstøtte og produksjonsstøtte og forenkle innholdet i støttetypene
- støtte økologisk landbruk på lik linje med «konvensjonelt» landbruk og gi økobønder mulighet til kostnadsinndekning gjennom økte priser
- bruke målrettede skattelettelser i jordbruket for å oppnå økt produksjon og lønnsomhet
- evaluere innholdet i jordbruksavtalen og samkjøre den med den ordinære budsjettprosessen, samtidig som vi vil beholde forhandlingsinstituttet i jordbruket
- i mindre grad bruke støttesatser til å motarbeide stordriftsfordeler i jordbruket
- gjennomgå konsesjoner og kvoteordninger innen jordbruket, med mål om å tilpasse og øke produksjonen i henhold til markedets behov
- heve grensene for volum og antall deltakere i samdrift og garantere stabilitet i rammevilkårene for samdrifter

- utrede en mer konkurransenøytral markedsreguleringsordning for å sikre maktspredning, matmangfold og lik tilgang på råvarer for alle aktører
- gradvis, over flere år, forberede norsk jordbruk på nye internasjonale handelsvilkår
- beholde et importvern
- av beredskapshensyn arbeide for å styrke selvforsyningen av mat
- styrke landbrukets mulighet til å bygge egenkapital til fremtidige satsinger
- myke opp reglene for å kunne bruke aksjeselskap som selskapsform for deler av virksomheten på en landbrukseiendom – for å redusere risikoen og bedre muligheten for kapitaltilgang
- iverksette tiltak som sørger for at Norge ligger i fremste rekke når det gjelder dyrevelferd. Mattilsynet skal forebygge, avdekke og følge opp dyretragedier
- gi den enkelte bonde større råderett over egen eiendom ved å oppheve boplikt, delingsforbud og priskontroll, samtidig som driveplikten beholdes
- redusere skattesatsen på gevinst ved salg av virksomheter i landbruket til ordinær kapitalbeskatning
- fjerne odelsbestemmelsen fra Grunnloven og modernisere odelsloven
- legge større vekt på klimapolitiske målsettinger i forvaltningen av norske skoger
- styrke det private skogbruket og distriktene ved å selge arealer fra Statsskog som tilsvarer det som er kjøpt de siste årene
- gjøre det enklere å få erstatning for avlingskade, om mulig gjennom å støtte bruk av markedsbaserte ordninger for forsikring
- gjennomføre en kraftig forenkling og reduksjon av landbruksbyråkratiet
- ta vare på god matjord, men balansere jordvernet mot storsamfunnets behov
- legge til rette for kompetanseutviklende tiltak i landbruket
- utarbeide en stortingsmelding om bærekraftig reindrift
- endre reindriftsloven slik at økologisk bærekraft prioriteres foran økonomisk og kulturell bærekraft
- likebehandle bønder og reineiere når det gjelder avgifter på driftsmidler

KAPITTEL 6:

MILJØ OG ENERGI

INNHold:

6.1	Natur	s. 56
6.2	Klima	s. 57
6.3	Energi	s. 58

6.1 Natur

Norge er heldig stilt med en variert, frodig og ren natur. Nordmenn har sterke friluftstradisjoner med utgangspunkt i allemannsretten til fri ferdsel i utmark. Høyres mål er å overlate naturen i minst like god stand til neste generasjon, herunder å sikre leveområdene for truede dyrearter.

Norsk natur er formet gjennom bruk. Lokal råderett og et mangfoldig og privat eierskap har sikret bærekraftig forvaltning av ressursene innenfor et nasjonalt lov- og regelverk. Dette må fortsatt ligge til grunn for forvaltningen av naturressursene i Norge.

Høyres løsninger:

- få fortgang i revisjonene av de gamle vannkraftkonsesjonene
- sikre vern av et representativt utvalg av norsk natur og marine områder. Områder som sikres for allmennheten, må forvaltes slik at det legges til rette for friluftsliv og annen bærekraftig bruk
- styrke arbeidet med frivillig vern av skog
- ta vare på bymarker og grønne lunger i byene som viktige rekreasjonsområder for befolkningen
- sørge for lokal medvirkning i vernearbeidet. Naturverdier bør i større grad forvaltes lokalt, innenfor rammene av nasjonale mål og internasjonale forpliktelser
- tillate næringsvirksomhet i vernede områder så lenge dette ikke går ut over verneverdiene
- utvikle "inngrepsfrie naturområder" (INON) som verktøy i arealpolitikken, omorganisere det statlige miljøbyråkratiet og spesielt vurdere rollen til Direktoratet for naturforvaltning
- forvalte innsjøer og vassdrag slik at ferskvannsreservoarer og fiske- og rekreasjonsområder sikres for fremtidige generasjoner
- styrke arbeidet med å rydde opp i giftige sedimenter i fjorder, elver, havner og innsjøer
- myke opp forbudet mot bruk av bly til jakt og tillate bruk på fastmark og over åpent vann
- sikre levedyktige bestander av de store roviltartene bjørn, ulv, gaupe, jerv og kongeørn i samarbeid med alle våre naboland, innenfor artenes naturlige utbredelsesområde. Innsatsen for å redde den gjenværende norske fjellrevstammen videreføres
- gjennomføre rovviltforlikets punkt om at det ikke skal være rovvilt som representerer skadepotensial i prioriterte beiteområder og kalvingsområder for tamrein
- erstatte reelle tap av beitedyr som følge av rovvilt, samtidig som ordningene må stimulere til forebyggende tiltak og eventuelt driftsomlegginger i de mest utsatte områdene. Rovdyrforvaltningen må i stor grad baseres på lokalt skjønn og lokal utøvelse av myndighet innenfor nasjonale bestandsmål
- øke innsatsen for å hindre innførsel og spredning av arter som ikke hører hjemme i norsk natur

- ivareta hensynet til naturmangfoldet, men evaluere virkeområdet og omfanget av naturmangfoldsloven
- arbeide for å redusere avfallsmengdene og for at mer av avfallet material- eller energigjenvinnes
- styrke sjøsikkerheten og beredskapen for store utslipp til sjø

6.2 Klima

Klimaet er i endring som følge av menneskeskapt utslipp, og klimaendringene er trolig verdenssamfunnets største utfordring de neste tiårene. Det er noe usikkerhet om omfanget og hva konsekvensene av dette vil bli, men Høyre legger føre-var-prinsippet til grunn.

Høyre vil at Norge skal ta ansvar for kommende generasjoners livsgrunnlag ved å bidra til internasjonalt forpliktende utslippsavtaler og ved å investere i forskning og utvikling av ny teknologi som kan bidra til å realisere et lavutslippssamfunn.

Høyres løsninger:

- gjøre Norge til en pådriver for en ny internasjonal klimaavtale
- delta i videreutviklingen av EUs klimakvotesystem og arbeide for et ambisiøst mål for europeiske utslippsreduksjoner. Den vesentlige delen av Norges klimaforpliktelser må oppfylles gjennom egne tiltak i Norge eller innenfor EUs kvotesystem
- styrke forskningen på miljø og klima, særlig innen fornybare energikilder, energioptimering, karbonfangst og -lagring. Norge skal ta et særlig ansvar for utvikling av klimavennlig teknologi
- trappe opp bevilgningene til miljøteknologifondet og legge til grunn samme avkastning som for Statens pensjonsfond utland
- inkludere skogen og skogsjordens rolle som viktige karbonlagre i klimapolitikken
- støtte overgangen til null- og lavutslippsbiler gjennom avgiftsomlegging, effektivitetskrav for kjøretøy, infrastruktur for lading og hydrogen, samt krav om innfasing av nullutslippskjøretøyer i det offentlige
- i større grad legge opp skatte- og avgiftssystemet slik at det koster å forurense og er lønnsomt å opptre miljøvennlig. Dagens avgiftsfordeler ved kjøp og bruk av nullutslippsbiler videreføres, og avgiftssystemet for kjøretøy må i større grad stimulere til lave utslipp
- legge til rette for at flere kan reise kollektivt eller bruke sykkel, blant annet gjennom utbygging av kollektivfelt, sykkelveier og innfartsparkering, og gi større statlige bidrag til store kollektivprosjekter i og rundt de store byene. Det skal stilles miljø- og klimakrav ved anskaffelser av kollektivtjenester og offentlige kjøretøy

- styrke belønningsordningen for kollektivtransport og sørge for at dokumenterte resultater er eneste kriterium for tildeling av midler
- sikre rask fremdrift av utbygging av InterCity-forbindelsene i det sentrale østlandsområdet
- øke bevilgningene til forskningssentre for miljøvennlig energi (FME) og opprette et nytt forskningssenter for geotermisk energi
- sikre utfasing av oljefyring fra alle offentlige bygg innen 2018 og forbud mot fyring med fossil olje fra 2020, øke mineraloljeavgiften og gi husholdningene gode støtteordninger for overgang til mer miljøvennlig oppvarming
- utarbeide en egen strategi for biodrivstoff og bioenergi
- støtte tiltak mot global avskoging, også utover forpliktelsene i klimaforliket

6.3 Energi

Norge har rike energiresurser og har på flere områder utviklet en ledende kompetanse i å utnytte disse ressursene. Norge har store muligheter innen fornybar energi, som vannkraft, vindkraft, bølgeenergi, tidevannsenergi og bioenergi.

Utfordringen er å utnytte Norges energiresurser slik at det sikrer strømforsyningen og bidrar til å realisere et lavutslippssamfunn.

Høyres løsninger:

- bidra til at Norges potensial for ny fornybar energi kan utnyttes, både gjennom økt forskningsinnsats og gode støtteordninger for utvikling og utbygging
- legge til rette for økt kraftproduksjon fra vannkraft ved å modernisere eldre kraftverk og åpne for skånsomme utbygginger i nye vassdrag der dette ikke skader viktige verneinteresser. Utbygging av småkraftverk skal sikres en enkel og rask konsesjonsbehandling
- arbeide for at småkraftverkene som ikke kom med i overgangsordningen for grønne sertifikater, får en ny sjanse til å bli med i ordningen
- styrke overføringskapasiteten for elektrisk kraft mellom Norge og det øvrige Europa for å bedre ressursutnyttelsen, øke verdiskapingen og redusere klimagassutslippene
- sikre offentlig kontroll over vannkraftressursene gjennom konsesjonsbestemmelser og skatteregler som sikrer fellesskapets interesser. Dagens konsolideringsmodell, som innebærer at nye konsesjoner kun skal gis til selskaper der det offentlige eierskapet er minst to tredjedeler, skal legges til grunn for eierskap til vannkraftverk. Innenfor denne modellen må det utvikles ordninger som sikrer industrien fortsatt gode muligheter for forutsigbar tilgang til elektrisk kraft

-
- styrke forskningen på thorium og på sikt legge til rette for internasjonal anvendelse av norske thoriumforekomster
  - stille strengere krav til energieffektivisering. Alle nye offentlige bygg skal være såkalte lavenergihus, og Husbanken og Enova skal ha gode støtteordninger for energijøkonomiseringstiltak i bedrifter og husholdninger
  - sørge for at sentralnettet sikrer et fungerende kraftmarked og gir stabil strømforsyning over hele landet
  - legge til rette for innføring av smarte strømmålere og videre utvikling av fleksible energisystemer ("smartgrids")
  - påse at regionale og lokale forsyningsnett blir oppgradert og tilpasset det sentrale forsyningsnettet, slik at ressursene i sektoren blir utnyttet optimalt

KAPITTEL 7:

LOKALT SELVSTYRE OG OFFENTLIGE TJENESTER

INNHold:

7.1	Offentlige tjenester	s. 62
7.2	Styrking av lokaldemokratiet	s. 63
7.3	Statlige organer, tilsyn og lovverk	s. 65
7.4	Bolig	s. 66
7.5	Offentlig ansatte	s. 67
7.6	Valg	s. 67

7.1 Offentlige tjenester

Høyre vil ha en effektiv, åpen og brukervennlig offentlig sektor som setter det enkelte menneske i sentrum, og som tilpasser seg den enkeltes behov. Høyre vil modernisere offentlig forvaltning for å sikre effektiv ressursbruk, innovasjon, omstillings- og gjennomføringsevne.

Offentlige tjenester har i stor grad sitt utspring i lovfestede rettigheter og er underlagt strenge regler med hensyn til forvaltning og gjennomføring. Ansvar for å levere tjenestene er fordelt mellom kommune, fylke og forskjellige statlige institusjoner. Ved effektivisering av offentlige innkjøpsordninger kan betydelige beløp spares, og dermed benyttes til bedre velferdstjenester.

Norge har et godt utbygget velferdssystem, men innbyggerne opplever i mange tilfeller at det kan være vanskelig å orientere seg i møte med de forskjellige offentlige aktørene, og at de mangler oversikt over tilbudene. Det offentlige tjenestetilbudet er i mange tilfeller for systemorientert og for lite brukerorientert.

Høyre ønsker at flest mulig oppgaver skal løses i et samspill med innbyggerne, tilpasset den enkeltes behov. Brukertilpasset informasjon om kvalitet og tilgjengelighet er avgjørende for at den enkelte skal kunne gjøre riktige valg ut fra sitt behov og sine ønsker.

Høyres løsninger:

- styrke valgfriheten i offentlige velferdstjenester
- ta initiativ til nye omstillings- og effektiviseringsprosjekter for å bedre kvaliteten og sikre en best mulig ressursutnyttelse, herunder bruk av offentlig-privat samarbeid
- i større grad ta i bruk brukerundersøkelser og kvalitetsmålinger for å gi innbyggere og folkevalgte bedre innsikt i det offentlige tjenestetilbudet
- innføre svartidsgarantier
- være positiv til privat og frivillig innsats, og sikre gode rammebetingelser for private og frivillige organisasjoner
- videreutvikle Altinn og ha som mål at næringslivet bare skal behøve å rapportere samme informasjon én gang til det offentlige
- sørge for at flere offentlige publikumskontorer har åpningstider som er bedre tilrettelagt for folks hverdag
- gjøre flere offentlige tjenester tilgjengelige på nettet, slik at de kan brukes uavhengig av åpningstider
- bruke mer konkurranse der det er hensiktsmessig, for å øke kvaliteten og sikre en best mulig bruk av ressursene
- sikre at private tilbydere skal kunne konkurrere om å levere offentlige tjenester på samme vilkår som offentlige virksomheter
- forenkle regelverket for offentlige anskaffelser

7.2 Styrking av lokaldemokratiet

Oppgavene kan best løses der innbyggerne bor. For Høyre er det grunnleggende å bygge samfunnet nedenfra og opp. Høyre vil derfor styrke kommunene og det lokale selvstyret.

Kommunene varierer betydelig i størrelse, både når det gjelder areal og antall innbyggere. Det er etablert et stort antall interkommunale selskaper og samarbeidsløsninger som løser viktige samfunnsoppgaver, men som ikke er underlagt direkte folkevalgt styring. Mange mindre kommuner sliter med å få gode nok fagmiljøer innenfor de tjenestene de har ansvaret for å tilby innbyggerne.

Høyre ønsker å styrke lokalsamfunnets makt på bekostning av statens makt, men ikke på bekostning av enkeltmennesket. Lover og kontroll med kommunens virksomhet er nødvendig for å sikre den enkeltes rettssikkerhet. Individuelle, lovbestemte rettigheter på kommunens ansvarsområder må brukes når det er viktig å sikre like rettigheter for innbyggerne i hele landet og for å beskytte utsatte grupper.

Høyre vil gjennomføre en reform som styrker kommunene, øker det lokale selvstyret og legger grunnlaget for at flest mulig oppgaver kan løses nær innbyggerne og tilpasset deres behov. Høyre mener fylkeskommunens oppgaver i hovedsak kan overtas av kommunene, og at en kommunereform vil legge bedre til rette for et mangfold av lokalsamfunn med flere muligheter, større ansvar og nye oppgaver.

Høyre ønsker en inntektsmodell der kommunene kan beholde en større del av den lokale verdiskapingen og en større del av skatten fra egne innbyggere.

Høyres løsninger:

- grunnlovfeste lokaldemokratiet
- starte gjennomføringen av en kommunereform som gir større og mer robuste kommuner med sterke fagmiljøer
- legge ned fylkeskommunen og la kommuner som har en robust størrelse, overta hovedtyngden av fylkeskommunens oppgaver innen utdanning, helse, kultur, samferdsel, næring og regional utvikling
- gi kommunene større myndighet og mulighet for lokal tilpasning i arealpolitikken, for eksempel gjennom en differensiert praksis i strandsonen og Osloområdet
- fjerne Fylkesmannens mulighet til å overprøve kommunene basert på skjønn
- samordne og redusere statlige innspill og innsigelser i arealsaker
- opprette et tvisteløsningsorgan mellom stat og kommune
- overføre videregående utdanning til kommunene og åpne for at flere kommuner skal kunne drive videregående skoler også før fylkeskommunen blir nedlagt
- reversere forvaltningsreformen og tilbakeføre det som tidligere var øvrige riksveier, inkludert fergesamband, til staten

- åpne for at kommunene kan overta fylkesveier, og overføre ansvaret for kollektivtrafikken til kommunene.
- overføre oppgaver innenfor miljø, landbruk og natur fra Fylkesmannen til kommunene
- gi kommunene mulighet til å behandle og avgjøre konsesjonssøknader om mikrokraftverk
- utvide kommunenes ansvar innenfor arbeids- og velferdsforvaltningen, særlig i de brukerretnede ordningene
- gi kommunene forvaltningsansvaret for lokale verneområder
- prøve ut en modell med grunneierstyrt forvaltning av verneområder og områder som blir vurdert vernet
- gi kommunene større frihet til å regulere vannscooter- og snøscooterkjøring og revidere lov om motorisert ferdsel i utmark
- gi kommunene et helhetlig ansvar for barnevernstjenesten, legge ned dagens BUF-etat og skille fagdirektoratsoppgavene og det statlige ansvaret for institusjonsbarnevernet
- gi kommunene rett til selv å bestemme skjenketidene
- foreta en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for kommunesektoren. Endringer skal sikre og stimulere til en positiv utvikling i kommunenes inntekter. Målet er å bygge opp under det lokale selvstyret ved at kommunene får beholde en andel av selskapskatten og en større del av egne skatteinntekter. Alle endringer i inntektssystemet skal innføres gradvis
- ivareta vekstkommunenes utfordringer på en bedre måte og beholde inntektsgarantiordningen, slik at det ikke blir brå endringer fra et år til et annet
- sørge for at kommuner som ikke krever inn eiendomsskatt, ikke straffes økonomisk av staten for dette

7.3 Statlige organer, tilsyn og lovverk

Tilsynsoppgaven overfor kommunene er viktig og vil bli mer omfattende når kommunene får flere oppgaver. Tilsyn skal gjennomføres for å avdekke forbedringsområder og bidra til læring i kommunene. Det er behov for en gjennomgang av statens organisering av viktige tilsyns- og kontrollfunksjoner, herunder koordinering av statlige innsigelser overfor kommunene.

Høyres løsninger:

- fjerne bestemmelsene i plan- og bygningsloven om statlige planretningslinjer og statlige planbestemmelser. Berørt statlig organ kan fremme innsigelse til forslag til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan dersom planforslaget er i strid med bestemmelser i lov, forskrift, overordnet plan eller nasjonale mål vedtatt av Stortinget
- begrense Fylkesmannens mulighet til å overprøve kommunale vedtak til legalitetskontroll og klagebehandling, slik at Fylkesmannens mulighet til å overprøve kommunene basert på skjønn fjernes
- overføre ansvaret for plandelen i plan- og bygningsloven fra Miljøverndepartementet til Kommunal- og regionaldepartementet
- legge forvaltningsmyndigheten over områder som er vernet med hjemmel i naturmangfoldloven, til berørte kommuner
- stille krav til statlige tilsynsorganer og direktorater om å koordinere sine uttalelser overfor kommunene i lokale saker
- redusere antall statlige innsigelsesinstanser, som i dag er 22, betydelig
- foreta en kritisk gjennomgang av omfanget, mandatet og praksisen til de statlige direktoratene og tilsynsmyndighetene med sikte på effektiv organisering og færre aktører
- kartlegge områder som er særlig rike på kulturminner, og tilrettelegge disse bedre for publikum. For kulturminner det er svært mange av, som for eksempel dyregraver og kullgroper, skal det etter en slik kartlegging lettes på kravet til vern, og mer ansvar skal overføres til lokal forvaltning
- utrede en modell for prioritering og finansiering av arkeologiske utgravinger som gir bedre balanse mellom beslutningen om utgraving og kostnader og finansiering av denne

7.4 Bolig

I Norge har vi en sterk tradisjon for å eie egen bolig. Dette er etter Høyres mening positivt, og bidrar både til spredt privat eierskap og til sparing på private hender. Det er likevel en utfordring at boligprisene har steget mye over lang tid, og at veien inn i boligmarkedet dermed er blitt vanskelig for mange.

Rundt de store byene skyldes en god del av prisveksten en sterk vekst i folketallet. Det viktigste politiske tiltaket for å sikre at flest mulig kan bli boligeiere, er å sørge for økt boligbygging. Høyre vil føre en boligpolitikk som forenkler planprosessene, styrker kommunenes frihet i plan- og byggesaker og begrenser unødvendig lange innsigelsesrunder.

Staten må bidra til raskere realisering av utbyggingsprosjekter i pressområder ved å bidra i utbygging av nye, moderne og helhetlige kollektivløsninger.

Høyres løsninger:

- begrense innsigelsesadgangen for statlige myndigheter og styrke det kommunale selvstyret også i spørsmål om boligbygging
- begrense muligheten for innsigelser der planforslag er i samsvar med overordnede planer
- etablere tydelige kriterier for hva som utgjør nasjonale interesser i plan- og reguleringsaker
- sette en tidsfrist for innsigelse, slik at tidspunkt for oppstart av prosjekter er forutsigbart for utbygger
- etablere et avtaleverk mellom kommuner og stat for samarbeid om infrastrukturbygging
- reversere innstramningene som er gjort i jordvernet de seneste årene
- etablere et permanent byggekostprogram i samarbeid mellom staten og byggenæringen for å redusere byggekostnadene og øke effektiviteten i næringen
- i samarbeid med byggenæringen forenkle TEK 10 for å redusere byggekostnadene
- samle boligpolitiske spørsmål i ett departement for å sikre en mer helhetlig strategi og et tydelig ansvar som pådriver for å sikre tilstrekkelig boligbygging
- styrke ordningen med Boligsparing for ungdom (BSU)
- sikre en god og fleksibel ordning for bostøtte
- vurdere muligheten for å senke terskelen for startlån, slik at flere kan få mulighet til å eie egen bolig
- utvikle modeller for delt eierskap mellom låntakeren og det offentlige, der selveierskap er målet

7.5 Offentlig ansatte

Dyktige og engasjerte medarbeidere er nøkkelen til å sikre gode og trygge velferdstjenester. Det må derfor satses på å gjøre offentlig sektor til en enda bedre arbeidsplass enn i dag.

Høyres løsninger:

- iverksette tiltak for å få flere gode ledere, blant annet gjennom forpliktende lederavtaler, mer etter- og videreutdanning og økt desentralisering av myndighet
- legge til rette for at en større del av lønnsdannelsen i offentlig sektor kan skje gjennom lokale forhandlinger
- gi de ansatte større frihet og anledning til å utføre jobben basert på egne vurderinger
- ha en økt satsing på etter- og videreutdanning og legge spesielt stor vekt på dette hos lærere og ansatte i omsorgssektoren
- hindre byråkratisering som stjeler tid fra det arbeidet den ansatte skal gjøre direkte ut mot innbyggerne

7.6 Valg

Norge har et av verdens mest velutviklede demokratier. Høyre ønsker en mest mulig demokratisk valgordning. En forutsetning for et velfungerende demokrati er en valgordning som sikrer at velgerne får gjennomslag for sine preferanser hva gjelder både politikk og personer.

Høyres løsninger:

- gi velgerne større innflytelse ved å innføre et personvalgstillegg ved stortingsvalg og øke personvalgstillegget for fylkestingsvalg
- gjeninnføre muligheten til å stryke kandidater ved kommune- og fylkestingsvalg
- beholde ordningen med stortingsvalg og lokalvalg i ulike år
- fortsette forsøk med elektronisk avstemning i valglokalet
- beholde 18 år som stemmerettsalder ved valg

KAPITTEL 8:

JUSTIS OG BEREDSKAP

INNHOLD:

8.1	Forebygging	s. 70
8.2	Beredskap og samfunnssikkerhet	s. 70
8.3	Politiet	s. 71
8.4	Domstolene	s. 73
8.5	Kriminalomsorgen	s. 74
8.6	Asylsøkere og flyktninger	s. 75

8.1 Forebygging

I kampen mot kriminalitet er et aktivt forebyggende arbeid uvurderlig. Dette arbeidet må involvere lokalsamfunn, frivillige organisasjoner, idrettslag, skolen og kommunen, i tillegg til politiet og kriminalomsorgen.

Et velfungerende og resultatorientert SLT-arbeid (Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak) og lokale politiråd sikrer at ressursene og virkemidlene som allerede finnes hos kommunen og politiet, blir mer samkjørt. Dette gjelder ikke minst forebygging av radikaliserings. Det må utvikles modeller som i større grad belønner kommuner som får til et slikt velfungerende forebyggende arbeid.

Forebyggende arbeid har i hovedsak vært rettet inn mot barn og unge. Dette er viktig, men ikke tilstrekkelig. Forebygging har betydning for alle aldersgrupper og alle kriminalitetstyper.

Høyres løsninger:

- videreutvikle politirådene og SLT for å styrke lokalt forebyggende arbeid
- utarbeide belønningsordninger for kommuner og politi som lykkes med kriminalitetsforebyggende arbeid
- forebygge rekruttering til kriminelle miljøer og ekstreme grupperinger
- styrke den lokale politiberedskapen, også for å gi en forebyggende effekt gjennom økt tilstedeværelse og oppdagelsesrisiko
- forsterke arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og diskriminering, og etablere systemer som gjør at helsepersonell melder kjønnslemlestelse til politiet og ikke bare til barnevernet
- legge til rette for mer aktiv bruk av konfliktråd og oppfølgingsteam
- ha fortsatt forbud mot besittelse og bruk av narkotika
- bygge ned tabuer rundt vold i nære relasjoner, slik at det blir lettere å bryte ut av forhold der man utsettes for vold og overgrep

8.2 Beredskap og samfunnssikkerhet

Samfunnet er til enhver tid utsatt for en rekke trusler. Terror, alvorlig kriminalitet, naturkatastrofer, ekstremvær, samt digitale angrep mot myndighetsorganer, privatpersoner eller selskaper, utgjør noen av dagens trusler.

I avveiningen mellom åpenhet og sikkerhet må vi være bevisste på risikoene som ligger i et åpent samfunn. Bedre koordinering, rolleavklaring og samtrening er nødvendig for å gjøre samfunnet best mulig forberedt på alvorlige hendelser.

Høyres løsninger:

- gjennomføre flere øvelser der nødetatene og beredskapsaktørene trener sammen
- utarbeide en politistudie – for å dimensjonere fremtidens politi, må vi ha kunnskap om fremtidens kriminalitets- og beredskapsutfordringer
- etablere et nasjonalt beredskaps- og sikkerhetselement ved Statsministerens kontor
- presisere, finansiere og avklare etatenes beredskapsansvar, samtidig som vi setter etatene bedre i stand til å løse sine ordinære oppgaver
- sikre at politiets beredskapssenter etableres og settes i drift så raskt som mulig
- styrke Kripos i kampen mot organisert kriminalitet
- styrke PST i kampen mot terror
- sørge for at Forsvarets kapasiteter er tilgjengelige for nasjonal krisehåndtering, og at samarbeidet mellom Forsvaret, politiet og sivile beredskapsmyndigheter er mest mulig strømlinjeformet og med en tydelig oppgavefordeling
- etablere en informasjonsdatabase over tilgjengelig utstyr og mannskap som kan benyttes ved sivile kriser
- inkludere den private sikkerhetsbransjen i den sivile beredskapsplanleggingen
- styrke inntektsgrunnlaget for humanitære og samfunnsnyttige organisasjoner som ivaretar beredskaps- og redningsfunksjoner i samfunnet
- sikre at politiet har en strategi for bruk av IKT som sikrer best mulig bruk av moderne teknologi
- sørge for at utdanningen ved Politihøgskolen kontinuerlig tilpasses samfunnets behov for trygghet, og at den har større oppmerksomhet mot operativ tjeneste
- styrke beredskapen for cyberkriminalitet og cyberangrep, samt klargjøre ansvars- og oppgavefordelingen på dette feltet
- øke kunnskapen om bekjempelse av ekstremisme

8.3 Politiet

For innbyggernes trygghet og rettsfølelse er det viktig både at vi har et synlig politi, og at anmeldte saker blir etterforsket og straffeforfulgt.

22. juli-kommisjonens rapport synliggjorde svakheter i politiets og de andre nødetatenes evne til å ta det beredskapsansvaret de har. Oppfølging av de kritiske punktene må være en hovedoppgave i kommende år. Rekruttering og belønning av dyktige ledere som evner å lede det enkelte politidistrikt effektivt, må vektlegges mer. Operativ bakgrunn bør telle mer

enn i dag. Samfunnets totale ressurser må brukes mer effektivt ved at politiet raskere søker om bistand fra for eksempel Forsvaret ved større hendelser.

Samtidig må det sikres at innbyggernes trygghet og rettsfølelse tas på alvor ved at vi beholder et synlig og tilgjengelig nærpoliti som både evner å etterforske og å påtale anmeldte saker. Politiets totale oppgaveportefølje må vurderes kritisk med sikte på å konsentrere innsatsen mot samfunnets behov. Politiet må være tilgjengelig til de tider av døgnet da behovet er størst. Politireserven må få et klart mandat og brukes ved behov.

På flere områder kan det oppstå konflikter mellom behovet for nye politimetoder og hensynet til personvern og rettsikkerhet. Høyre mener at kriminalitetsbekjempelse må skje innenfor rammen av grunnleggende rettsstatsprinsipper.

Høyres løsninger:

- styrke bemanningen i politiet og få et mer synlig politi, samt sikre publikum over hele landet en god og effektiv politiberedskap
- utarbeide en politistudie der forholdet mellom oppgaver og ressurstilgang ses i sammenheng
- gjennomgå politiets organisasjon og struktur for å få organisasjonen best mulig tilpasset dagens behov for trygghet
- redusere det totale antallet mål og oppgaver politiet har, for å sikre tilfredsstillende oppgaveløsning
- utarbeide en nasjonal strategi for økt bruk av sivil kompetanse i politiet
- vurdere behovet for etter- og videreutdanning i politiet. Det må øves tilstrekkelig, slik at politiets operative kapasitet styrkes
- vurdere å åpne for generell bevæpning av norsk politi
- sørge for at politiet har tilgang til nødvendig teknologi og IKT-systemer som bidrar til effektiv bekjempelse av kriminalitet og styrket beredskap. Sørge for at finansieringen av merverdiprogrammet ikke går på bekostning av politiets evne til å løse sine oppgaver
- øke kompetansen i politiet og rettsvesenet om vold i nære relasjoner og tilfeldig vold mot mennesker fra utsatte grupper i samfunnet, slik at disse sakene i større grad blir etterforsket og ført for retten
- styrke krisesentrene og andre kompetansemiljøers innsats mot vold i nære relasjoner
- gjennomgå organiseringen av politi, påtalemyndighet og rettsvesen for å sikre en mest mulig effektiv gjennomføring av straffesaker
- sikre at Oslo politidistrikt får dekket sine kostnader knyttet til hovedstadsfunksjoner som beskyttelse av sentrale institusjoner og ambassader, samt til sikkerhet rundt internasjonale gjester i Norge
- søke en tettere tilknytning til EUs justispolitiske samarbeid og delta aktivt i annet internasjonalt politisamarbeid for å bekjempe organisert kriminalitet, menneskehandel og terror
- gjeninnføre forbud mot tigging for å bekjempe menneskehandel og organisert kriminalitet

- sørge for at flere personer som begår kriminalitet mens de midlertidig eller ulovlig oppholder seg i Norge, må sone sin straff i hjemlandet
- sørge for at politiet, ved begrunnet mistanke, får tilgang til nødvendige offentlige registre for å ha bedre mulighet til å etterforske kriminalitet og pågripe etterlyste personer
- kreve at personopplysninger innhentes og behandles innenfor strenge krav til personvern og informasjonssikkerhet
- praktisere Schengen-regelverket strengere når det gjelder å utvise gjengangerkriminelle
- åpne for bruk av flere kvalifiserte leverandører av DNA-analyser for å sikre raskere oppklaring og bedre rettssikkerhet
- oppheve forbudet mot kjøp av sex av mennesker over 18 år og styrke hjelpeapparatet for prostituerte
- styrke arbeidet med bekjempelse av menneskehandel og overgrep mot barn, herunder spredning av overgrepssbilder av barn
- opprette en nasjonal offeromsorg for å sikre bedre oppfølging av ofre for kriminalitet
- intensivere arbeidet mot tvangsekteskap og mot hatmotivert vold. Brudd på fundamentale menneskerettigheter kan ikke godtas selv om de er begrunnet i kulturelle eller religiøse oppfatninger
- fjerne straffeloven § 135 A om fremsettelse av diskriminerende eller hatefulle ytringer

8.4 Domstolene

Det er et viktig rettsstatsprinsipp at straffesaker prøves grundig for en domstol. Samtidig er det viktig både for offeret og for tiltalte at prosessen er effektiv, slik at sakene raskt kan tas opp til dom.

Rettsvesenet håndterer en voksende mengde straffesaker og sivile saker. Kombinert med en økende andel komplekse saker fører dette ofte til det tar lang tid før en sak kommer for domstolen. Rettsvesenet må rustes opp for å kunne ta unna den voksende saksmengden. Det må også satses mer på alternativ konfliktløsning. For Høyre er det avgjørende at det er balanse i straffesakskjeden.

Høyres løsninger:

- øke kapasiteten ved domstolene og styrke effektiviteten i straffeforfølgningen for å korte ned tiden mellom lovbrudd, domfellelse og soning
- legge til rette for økt bruk av elektronisk kommunikasjon i domstolenes saksbehandling
- evaluere flere straffesaker for å sikre bedre bruk av tilgjengelige ressurser
- avvikle juryordningen og erstatte den med en stor meddomsrett sammensatt av fagdommere og leddommere, og et krav til kvalifisert flertall for å finne tiltalte skyldig

- styrke rettsikkerheten gjennom et bedre offentlig rettshjelpstilbud
- øke bruken av konfliktråd og oppfølgingsteam for unge lovbrytere i mindre alvorlige saker
- sikre rask innkalling til soning ved tilståelsesdommer
- styrke tilbudet om vitnestøtte og bedre oppfølgingen av pårørende
- styrke rettsvernet for varslere

8.5 Kriminalomsorgen

Det er fortsatt en relativt høy andel straffedømte som begår ny kriminalitet etter løslatelse. Tilbakeføring til samfunnet forutsetter et godt og nært samarbeid mellom flere aktører.

Nav må være representert i alle norske fengsler, og frivillige organisasjoner som driver tilbakeføringsarbeid med dokumentert resultat, må gis økt støtte. Legedekningen i norske fengsler er uforsvarlig lav og må bedres. Kriminalomsorgen må bli bedre til å beholde faglært arbeidskraft enn i dag.

Høyres løsninger:

- sikre et straffenivå som i større grad reflekterer alvoret knyttet til den enkelte kriminelle handling. Alvorlige forbrytelser som drap, vold, voldtekt, overgrep, menneskehandel og terror skal straffes strengt, og strafferammene for slike forbrytelser bør utnyttes i større grad. Høyre ønsker en vurdering av hevet maksimumsstraff for forbrytelser mot menneskeheten, grove terroranslag og massedrap
- vurdere foreldelsesfristen i alvorlige sedelighetssaker og drapssaker av hensyn til offeret og de pårørende
- øke soningskapasiteten, herunder åpne for bruk av OPS ved utbygging av fengsler. Hensynet til samfunnets sikkerhet tilsier en bedre balanse mellom åpne og lukkede plasser. Antall varetektsplasser må økes
- øke antallet soningsoverføringer av utenlandske domfelte, og etablere egne fengsler med reduserte krav til fasiliteter for utenlandske innsatte som ikke skal tilbakeføres til det norske samfunnet
- gjennomgå vilkårene for løslatelse fra forvaring
- skjerpe vilkårene for prøveløslatelse, spesielt ved alvorlige forbrytelser
- sikre at rømming, uteblivelse etter permisjoner og manglende oppmøte ved straffe-gjennomføring medfører utvidet straff
- opprettholde den kriminelle lavalderen på 15 år og som hovedregel benytte alternative soningsformer som samfunnsstraff for unge domfelte
- bedre innholdet i samfunnsstraffen og skjerpe reaksjonen ved brudd på vilkårene for samfunnsstraff
- støtte bruk av alternative straffformer som narkotikaprogram med domstolskontroll i stedet for ordinær fengselsstraff

- gå kritisk igjennom dagens regionmodell for kriminalomsorgen og sikre mer kunnskap om effekten av kriminalomsorgens arbeid
- sikre at domfelte før løslatelse har en individuell plan for tilpasset oppfølging etter endt straffegjennomføring. Løslatte bør få oppfølging i form av bolig og aktivitetstilbud, og eventuelt videreføring av rusavvenning eller utdanning. Frivillige organisasjoner bør i større grad benyttes til slik oppfølging
- styrke tilbudet innen psykisk helsevern og rusbehandling for innsatte i fengsel. Narkotika skal ikke aksepteres i norske fengsler. Hjemmelen for sikkerhetssjekk og kroppsvisitering bør derfor utvides
- iverksette vedtatt prosjekt om bruk av omvendt voldsalarm

8.6 Asylsøkere og flyktninger

Norge har en plikt til å hjelpe mennesker i nød og til å gi beskyttelse fra forfølgelse. Respekten for asylinstituttet kan kun oppnås gjennom en streng, men rettferdig praksis. Dette innebærer en konsekvent linje som gjør at færre grunnløse asylsøkere kommer til landet, og at de som søker asyl, får sine søknader behandlet raskt.

Mange asylsøkere oppholder seg ulovlig i landet etter at de har fått endelig avslag på sine asylsøknader. Dette går ut over dem som har et reelt behov for beskyttelse.

Høyres løsninger:

- redusere saksbehandlingstiden og sette tidsfrister for behandling av asylsøknader, både av hensyn til den enkelte asylsøker, dennes familie og integreringen i det norske samfunnet. Anledningen til å trenere hjemsendelse etter avslag må begrenses
- raskere returnere grunnløse asylsøkere og personer som oppholder seg ulovlig i Norge, til deres opprinnelsesland
- øke bruken av aldersundersøkelse og DNA-testing og stramme inn kravet i utlendingsloven om at asylsøkere skal bidra til å avklare egen identitet
- åpne for å øke antallet kvoteflyktninger hvis situasjonen tilsier det
- innføre et meldepliktsystem for asylsøkere som ikke bor på mottak, og for personer som har fått avslag. Gjentatte brudd på meldeplikten må kunne føre til forvaring
- etablere forvaringsordninger for asylsøkere som begår kriminelle handlinger mens søknaden er til behandling
- etablere kompetansemottak i alle landsdeler
- gi bedre oppfølging av psykisk syke asylsøkere, både i søknadsperioden og ved bosetting

KAPITTEL 9:

FAMILIE, ARBEID OG SOSIAL

INNHOOLD:

9.1	Familien	s. 78
9.2	Barnevern	s. 78
9.3	En styrket arbeidslinje	s. 79
9.4	Ny sjanse	s. 80
9.5	Et fleksibelt og trygt arbeidsliv	s. 82
9.6	Arbeidsinnvandring	s. 83
9.7	Pensjon	s. 84

9.1 Familien

Høyre mener at familien er vårt viktigste sosiale fellesskap, og at den utgjør et fundament i den enkeltes liv som staten aldri kan erstatte. Familien skaper og sikrer en trygg ramme om barns oppvekst, uansett hvilken form den enkelte familie måtte ha. Menneskets egenverdi og selvspekt står sentralt i Høyres familiepolitikk.

Familier skal respekteres for sin unikhhet. Barn er forskjellige, og familier er forskjellige. Synet på oppdragelse og omsorg varierer. Derfor må hver enkelt sikres frihet til å velge de løsningene som passer dem best. Alle må gis mulighet til å ta ansvar for seg selv og sine nærmeste. For å gi flere muligheten til å hjelpe barn som av ulike årsaker ikke har foreldre, til en trygg og god oppvekst ønsker Høyre å øke adopsjonsstøtten.

Høyres løsninger:

- støtte opp om familiens viktige rolle i vårt samfunn
- styrke familienes valgfrihet
- likestille foreldrenes rettigheter som omsorgspersoner
- la foreldre fritt dele foreldrepermisjonen seg imellom
- forenkle foreldrepermisjonsregelverket og innføre en selvbetjent nettløsning for uttak av foreldrepermisjon
- gjøre det obligatorisk å møte på fireårskontrollen
- gjøre om kontantstøtten til en lovpålagt kommunal ytelse

9.2 Barnevern

Alle barn har krav på trygghet og god omsorg. Høyre vil fremheve det personlige ansvaret hver enkelt av oss har for å varsle om barn som på ulike måter lider. Høyre mener at barns rett til en trygg oppvekst må være det avgjørende.

Hvert enkelt barn må tas på alvor, og barnevernet må involvere barnet i viktige avgjørelser i dets liv. Rettsikkerheten til utsatte barn og unge er for svak. Vi trenger et barnevern som preges av høy kvalitet, mangfold og skreddersøm tilpasset det enkelte barn.

Høyres løsninger:

- unngå at barn blir kasteballer mellom offentlige etater, og etablere et tettere samarbeid mellom barnevern, barnehage, skole, politi og arbeids- og velferdsetaten (Nav)
- sikre at alle kommuner er tilknyttet en barnevernsvakt
- gi kommunene et helhetlig faglig og økonomisk ansvar for barnevernstjenesten.

Kommunene må sikre at de har nødvendig kompetanse til å ivareta dette viktige ansvaret

- legge ned dagens BUF-etat for å skille fagdirektoratsoppgavene og det statlige ansvaret for institusjonsbarnevernet
- innføre godkjenningsordninger for institusjoner med kvalitetskriterier, samt sikre full åpenhet om barneverntilbudets innhold, kvalitet og pris
- opprette en uavhengig, lavterskel klageordning for barn og pårørende for å ivareta deres rettssikkerhet
- ha en prøveordning for samlokalisering av politi og barnehus, slik at barn som har vært utsatt for vold og/eller overgrep, sikres bistand uten ugrunnet opphold
- åpne for at flere barnevernsaktører kan rekruttere fosterforeldre, og styrke støtteapparatet rundt fosterfamiliene
- sikre en god tilsynsordning
- styrke barns rettssikkerhet gjennom at barnevernet gis større anledning til å sette inn tiltak også når barnets foreldre eller omsorgspersoner ikke samtykker til dette. Barns beste skal veie tyngre enn foreldrenes ønsker ved spørsmål om samvær, varig omsorgsovertakelse og adopsjon
- endre reglene om rett til ettervern for å sikre at flere barnevernsbarn får god oppfølging i tråd med egne ønsker og behov etter fylte 18 og frem til fylte 23 år. Ettervern må starte før fylte 18 år
- legge til rette for et mangfold av barnevernstilbud ved hjelp av stabile og gode rammevilkår også for private tilbud, samt styrke kvalitetskontrollen ved barnevernsinstitusjonene
- endre barnevernsloven slik at det kan iverksettes sanksjoner overfor barn i barnevernets varetekt når særlige grunner tilsier det
- etablere et bedre og mer forpliktende samarbeid mellom barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien. En felles institusjon kan være ett av flere viktige tiltak
- sikre at fylkesnemndene har tilstrekkelige ressurser til å unngå unødige lang saksbehandlingstid

9.3 En styrket arbeidslinje

Høyres mål er et samfunn med muligheter for alle. Velferdsstaten skal være sterk for den som har behov for hjelp. Det overordnede målet i Høyres arbeids- og sosialpolitikk er å bidra til at flest mulig mennesker kan få oppleve den trygghet det er å være selvhjulpene og å ha et inntektsgivende arbeid å gå til. Samtidig må de som trenger hjelp, sikres anstendige ordninger og få mulighet til aktivitet og medvirkning. Antall mennesker med nedsatt funksjonsevne som gjerne vil ut i arbeid, er økende. Høyre vil ha et samfunn som i større grad legger til rette for at alle mennesker kan bruke den arbeidsevnen de har.

Velferdssamfunnet hviler på vår felles arbeidsinnsats. Den gir økonomien som trengs for velferdsstaten. Men velferdssamfunnet hviler også på en følelse av gjensidige forpliktelser

som balanserer hensynet til plikter og rettigheter. Det er negativt at flere faller helt eller delvis ut av – eller aldri kommer inn i – arbeidslivet. De som er for syke til å jobbe, skal ikke presses inn i arbeid. Men vi må bryte den onde sirkelen som gjør at utenforskap går i arv, og vi må sikre at de som kan jobbe, faktisk jobber. En styrket arbeidslinje er en forutsetning for å sikre velferdssamfunnets fremtid.

Høyres løsninger:

- gå igjennom dagens skatte- og velferdsordninger for å sikre at de oppmuntrer til aktivitet og arbeid – det må lønne seg å jobbe
- øke innsatsen for å få flere funksjonshemmede inn i arbeidslivet, blant annet gjennom ordningene med funksjonsassistanse og jobbreiser. Arbeidet med universell utforming skal fortsette
- innføre en rett og plikt til aktivitet for mottakere av sosialhjelp. Unge bør prioriteres i første omgang. Sosialhjelp skal ikke være en passiv ytelse
- legge til rette for at seniorer kan stå lengre i arbeidslivet
- sikre at flere kan komme raskere tilbake til jobb gjennom en forbedret «Raskere tilbake»-ordning
- innføre en ordning med normerte sykemeldinger. Normene skal utarbeides på faglig grunnlag og kunne avvikes ved behov
- innføre som hovedregel at ingen skal kunne sykemeldes i mer enn seks måneder av fastlegen sin

9.4 Ny sjanse

Det er mange grunner til at folk står utenfor eller aldri kommer inn i arbeidslivet. Det kan skyldes somatisk eller psykisk sykdom, manglende ferdigheter, skrive- og leseproblemer, dårlige norskkunnskaper eller trekk ved arbeidsmarkedet.

En styrket arbeidslinje er det viktigste bidraget til å bekjempe utenforskap. Samtidig erkjenner Høyre at arbeidet for å gi alle mennesker en ny sjanse må foregå langs en bred front. Det dreier seg både om å endre systemene og om å ruste opp den enkeltes muligheter til å stå på egne ben.

Høyre vil bekjempe den såkalte ny-fattigdommen. En betydelig andel av denne fattigdommen er knyttet til nyankomne eller relativt nyankomne innvandrerefamilier med liten tilknytning til arbeidslivet. Høyre mener ny-fattigdommen best kan bekjempes ved å ta tak i årsakene til fattigdom, og tror ikke økte utbetalinger alene vil løse problemene på sikt. Høyre vil styrke de politiske virkemidlene som særlig er rettet inn mot barn som vokser opp i fattige familier.

Sosialt entreprenørskap er en alternativ måte å løse sosiale utfordringer i samfunnet på. Det kan for eksempel være å lage forretningsmessige løsninger på sosiale problemer, der gevinsten måles i forbedring av sosiale forhold – ikke i økonomisk fortjeneste. Sosialt entreprenørskap er et viktig supplement til offentlige, kommersielle og ideelle løsninger.

Nye migrasjonsmønstre setter velferdsordninger, slik de i dag er utformet, under press. Høyre ønsker et anstendig og bærekraftig velferdssamfunn også i fremtiden, og vil sikre det gjennom en tilpasning av velferdsordningene til den nye, globale virkeligheten.

Høyres løsninger:

- sikre den enkelte muligheten til i størst mulig grad å stå på egne ben. Arbeidet mot frafallet i videregående skole må styrkes, og om nødvendig må flere tilbys alternative utdanningsløp
- ha en sterk satsing på lese- og skriveopplæring for voksne
- sikre at tiltaksleverandørene til Nav leverer bedre resultater enn i dag. Flere må gå fra stønad og over i arbeidslivet. Kravene til sektoren må bli tydeligere, gode resultater må belønnes og kontakten med næringslivet styrkes. Høyre vil at flere enn i dag skal få bidra til å få folk fra stønad til arbeid
- prioritere opp tiltak for dem som står lengst unna arbeidslivet, og lage et klarere skille mellom dem som trenger arbeidsformidling og coaching, og dem som trenger tiltak
- stimulere til sosialt entreprenørskap for å løse sosiale utfordringer
- sikre at Nav behandler saker raskere enn i dag. Nav skal gi individuell behandling til dem som trenger bistand
- satse på tilpasset norskundervisning tilrettelagt i bedrift eller i kombinasjon med fagkurs Introduksjonsordningen må styrkes, og det må stilles klarere krav til deltakelse
- styrke koblingen mellom kvalifiseringsprogrammet og arbeidslivet
- styrke lokale fattigdomstiltak rettet inn mot barn. Alle barn bør få mulighet til å låne fritidsutstyr og delta i fritids- og kulturaktiviteter
- vurdere om en del av velferdsordningene som i dag kommer som kontantytelser, i stedet bør erstattes av tjenester og tiltak
- vurdere hvordan velferdsordningene kan tilpasses nye europeiske og globale migrasjonsmønstre
- vurdere tiltak som kan begrense trygdeeksport, men innenfor de internasjonale avtalene Norge er bundet av

9.5 Et fleksibelt og trygt arbeidsliv

Norsk arbeidsliv er preget av ryddighet og et godt samarbeid mellom partene. Dette er en av årsakene til at Norge har et mer fleksibelt og omstillingsdyktig arbeids- og næringsliv enn mange andre land. Høyre mener at det er en fordel med et organisert og likestilt arbeidsliv og en høy organisasjonsgrad, og vil samarbeide konstruktivt med alle organisasjoner både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Høyre vil videreutvikle og modernisere den norske modellen.

Selv om norsk arbeidsliv i hovedsak fungerer godt, er dagens lovverk på noen områder ikke tilpasset de utfordringene dagens og fremtidens arbeidsliv står overfor. Det vil for eksempel være et stort behov for arbeidskraft i norsk arbeidsliv fremover, og vi må ta i bruk tilgjengelig arbeidskraft best mulig. Flexibilitet er et gode for mange arbeidstakere fordi det gir større mulighet til å kombinere arbeid, familie og fritid.

Høyres løsninger:

- gjøre det enklere å etablere lokalt avtalte turnusordninger og andre fleksible arbeidstidsordninger basert på lokale behov
- myke opp reglene for arbeidstid, men sikre klare grenser. Reglene for gjennomsnittlig beregning av arbeidstid skal gjøres mer fleksible
- gjeninnføre Arbeidstilsynets adgang til å gi generelle unntak fra arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser når partene er enige lokalt
- beholde fast ansettelse som hovedregel i arbeidslivet
- arbeide for å redusere omfanget av ufrivillig deltid
- myke opp reglene for midlertidige ansettelser ved midlertidige behov
- myke opp reglene for søndags-, helligdags- og nattarbeid
- utvide bruk av åremål i ledende stillinger
- beholde fagforeningsfradraget på dagens nivå
- styrke Arbeidstilsynets og Petroleumstilsynets kapasitet og styrke arbeidet mot uakseptable arbeidsvilkår, i samarbeid med arbeidsgiverne og arbeidstakere
- stimulere til utradisjonelle yrkesvalg for å redusere kjønnsdelingen i arbeidslivet

9.6 Arbeidsinnvandring

Stadig flere mennesker beveger seg på tvers av landegrensene som følge av økt verdenshandel, reduserte transportkostnader, nedbygging av grensehindre og tettere samhandling mellom land. Ulike kulturer kommer i kontakt med hverandre, og ideer, kunnskap og erfaringer utveksles raskere enn tidligere. Flere møter kjærligheten på tvers av landegrenser, og arbeidsmarkedet blir mer internasjonalt.

Innvandringen til Norge motivert av arbeid og familiegjennomføring er i dag mange ganger større enn innvandringen som følge av flukt. Det er et gode at arbeidsinnvandrere ønsker å skape seg en fremtid i Norge, og vi er avhengige av arbeidsinnvandring for å sikre økonomisk vekst. Kunnskap, kompetanse og mangfold bidrar til økt innovasjon og næringsutvikling. Det må derfor bli enklere for næringslivet å tiltrekke seg høykompetent arbeidskraft fra andre land.

Høyres løsninger:

- gå igjennom regler og organisering av søknadsprosesser for arbeidsinnvandring for å sikre raskere tilgang på høykvalifisert arbeidskraft, også fra land utenfor EØS-området
- innføre en modell med forhåndsgodkjenning av bedrifter, slik at eksperter kan komme til Norge, starte arbeidet og ordne papirene i etterkant
- lette arbeidsinnvandringen ved å etablere flere felles servicesentre for politi, UDI, Nav og skatteetaten
- etablere en ordning med hurtigspor for behandling av søknader om oppholds- og arbeidstillatelse for utenlandske forskere og andre spesialister
- innføre mobilt skattekontor for utenlandske arbeidstakere
- gi arbeidsinnvandrere mulighet til å styrke sin kompetanse gjennom plikt til norskopplæring når de er arbeidsledige

9.7 Pensjon

Høyre mener det er viktig å sikre økonomisk trygghet i alderdommen, også for fremtidige generasjoner. Derfor har Høyre vært med på å utarbeide et bredt forlik om et nytt pensjonssystem. Høyre mener pensjonsreformen var et skritt i riktig retning, men at det i fremtiden vil være behov for flere tilpasninger for å sikre balanse mellom dagens og fremtidens generasjoner.

Med pensjonsreformen har vi ikke lenger noen fast pensjonsalder, og vi kan ta ut pensjon fra folketrygden fra vi er 62 år. Selv om det nye systemet oppmuntret til at de som ønsker det, kan stå lenger i arbeid, henger mye av lovverket etter. Blant annet finnes det i mange yrker særaldersgrenser som forhindrer eldre fra å stå i jobb. I tillegg har mange virksomheter såkalte bedriftsinterne aldersgrenser, mens statstjenestemenn må gå av ved fylte 70 dersom annet ikke er eksplisitt avtalt.

Høyres løsninger:

- føre en økonomisk politikk som trykker finansieringen av pensjonene
- utrede et system for fondsbasering av tilleggs pensjonene
- gå igjennom alle aldersgrenser i lovverket for å tilpasse dem til pensjonsreformen og sikre at vi ikke støter arbeidsføre og arbeidsvillige eldre ut av arbeidslivet. Høyre vil respektere inngåtte avtaler mellom partene i arbeidslivet, men søke å bringe pensjonsvilkårene i offentlig og privat sektor nærmere hverandre
- i samarbeid med partene i arbeidslivet heve 70-årsregelen i arbeidsmiljøloven og tjenestemannsloven til 75 år, slik at lovene blir i samsvar med reglene for opptjening av pensjon
- vurdere å oppheve adgangen til å ha bedriftsinterne aldersgrenser
- gjennomgå særaldersgrensene med sikte på at flest mulig av dem blir overflødige og kan erstattes av individuell vurdering av egnethet
- heve det fradragberettigede sparebeløpet i de individuelle pensjonsspareordningene (IPS) og redusere skatteprosenten ved uttak til 28 prosent
- jobbe for et mer enhetlig pensjonssystem i privat og offentlig sektor

KAPITTEL 10:

MANGFOLD OG INKLUDERING

INNHOOLD:

10.1	Migrasjon og inkludering	s. 88
10.2	Et universelt utformet samfunn	s. 89
10.3	Urfolk og nasjonale minoriteter	s. 89
10.4	Tro og livssyn	s. 90

10.1 Migrasjon og inkludering

Innvandring er en kilde til mangfold, nye impulser og kulturell utveksling. Variasjon bidrar til nytenkning, innovasjon og kreativitet. Samtidig som innvandring har bidratt til økonomisk vekst i Norge og gjort oss til en mer mangfoldig nasjon, ser vi utfordringer knyttet til innvandring og integrering.

Deltakelse i arbeidsliv og gode norskkunnskaper er nøklene til inkludering i det norske samfunnet. Arbeid gir tilhørighet, fellesskap, nettverk og mulighet til selvhjelpenhet. Arbeidsinntekt gir også mulighet for å komme inn på det ordinære boligmarkedet. En forutsetning for å kunne få jobb vil i de fleste tilfeller være gode norskkunnskaper. Høyre vil derfor bygge sin integreringspolitikk på kunnskap og kvalifisering, mulighet for arbeid og tilgang til boligmarkedet. Mennesker som har fått lovlig opphold i landet, skal møtes med forventninger om å bidra og å delta i det norske samfunnslivet.

Høyres løsninger:

- sikre raskest mulig integrering i det norske samfunnet ved at alle som søker norsk statsborgerskap, skal gjennomføre en språk- og kunnskapstest
- sikre at barn ikke uteblir fra skolen uten lovlig grunn, gjennom å pålegge skoleeier å ha rutiner for oppfølging. Det skal også føres kontroll med elevregisteret i skolen opp mot folkeregisteret
- kartlegge barnas språkferdigheter og gi språkopplæring til barn med svake norskferdigheter før skolestart. Tilbudet skal også omfatte barn som ikke går i barnehage
- styrke språkopplæringen for kvinner med minoritetsbakgrunn, og gi flere mulighet til å delta i arbeidslivet
- sørge for raskere godkjenningsordninger, bedre realkompetansevurdering og tilbud om oppdatering av kompetanse for å sikre at utdanningen innvanderne allerede har, kan brukes i Norge
- bruke leksehjelp og sommerskole for å nå barn med spesielle språkutfordringer
- samarbeide med innvandrersamfunn og kulturelle og religiøse samfunn for å sikre at enkeltgrupper ikke faller utenfor
- styrke det lokale integreringsarbeidet gjennom å gi kommuner og frivillige organisasjoner ressurser til å drive integreringsarbeid
- styrke mottaksskolene og bedre kontrollen av elevers kunnskaper før de overføres fra mottaksskole til annen grunn- eller videregående skole
- sikre at alle elever raskest mulig får tilpasset opplæring etter den ordinære læreplanen i norsk

10.2 Et universelt utformet samfunn

Høyre vil være en pådriver for at universell utforming legges til grunn for samfunnsplanleggingen og gjennomføres i praksis for bygninger, i transportsektoren og i det offentlige rom. For mange mennesker utgjør mangel på fysisk tilrettelegging i samfunnet en viktig begrensning av deres bevegelsesfrihet og mulighet til å ta del i aktiviteter.

Høyres løsninger:

- fremme en universell likestillings- og antidiskrimineringslov
- styrke likemannsarbeidet til de funksjonshemmedes organisasjoner
- gi mennesker med omfattende bistandsbehov større valgfrihet gjennom rett til å velge brukerstyrt personlig assistanse (BPA)
- sette i gang arbeidet med universell tilpasning av alle skolebygg

10.3 Urfolk og nasjonale minoriteter

Norge har gjennom nasjonale vedtak og ratifisering av internasjonale konvensjoner forpliktet seg til å verne om et mangfold som ivaretar urfolk og nasjonale minoriteter. Nordmenn og samer har den samme retten til å utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Høyre mener dette språklige, kulturelle og samfunnsmessige mangfoldet er en berikelse for landet, og vil arbeide for gjensidig respekt og solidaritet mellom folkegruppene.

Høyres løsninger:

- bevare og videreutvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv som en del av Norges felles kulturelle arv
- sikre konsultasjonsordningen mellom Stortinget, Sametinget og regjeringen
- etablere samarbeid på tvers av landegrensene, for eksempel når det gjelder undervisning på samiske språk
- ha en satsing på elektroniske læremidler på samisk og nettbasert samisk opplæring, gjerne i samarbeid med Sverige og Finland
- arbeide for å gi elever mulighet til å velge et samisk språk som valgfritt sidemål
- utarbeide en ny strategi for samiske næringer i samarbeid med Sametinget
- ta vare på nasjonale minoriteters kultur og historie

10.4 Tro og livssyn

Religions- og trosfrihet er en grunnleggende menneskerettighet og en forutsetning for et fritt samfunn. Et godt samfunn har plass for hele mennesket, med den religiøse identiteten og det livssynet hver enkelt har. Høyre ønsker et samfunn der både enkeltpersoner og organisasjoner kan utøve sin tro og sitt livssyn uten statlig innblanding.

Religionsutøvelse er ikke lenger noen stor del av majoritetsbefolkningens hverdag. På samme tid øker antallet nordmenn som har et bevisst forhold til religiøs tro. Dette kan være en kime til konflikt. Norge har et større religiøst mangfold enn tidligere, og vi må som nasjon ta stilling til nye utfordringer knyttet til menneskers rett til å utøve sin religion og religionens plass i det offentlige rom.

Båndene mellom stat og kirke er blitt løsere som et resultat av kirkeforliket. Den norske kirke vil likevel ha en særstilling i det norske samfunnet.

Høyres løsninger:

- utarbeide en helhetlig lov om tros- og livssynssamfunn
- sikre at den indre selvbestemmelsesretten skal være reell i alle tros- og livssynssamfunn
- videreføre støtten til trosopplæring i Den norske kirke
- sikre Den norske kirke full råderett i tros- og ansettelsesspørsmål
- basere de økonomiske tilskuddene til tros- og livssynssamfunn på prinsippet om likebehandling. Staten skal ikke kunne bruke økonomiske virkemidler for å styre lovlig aktivitet i regi av tros- og livssynssamfunn
- sørge for at ytringsfriheten gjelder på samme måte for både religiøse og religionskritiske ytringer
- tillate religiøse plagg og symboler som benyttes av sivile, i det offentlige rom
- sikre foreldrenes rett til å ivareta sine barns oppdragelse ut fra eget livssyn. Foreldreretten begrenses av barnets rett til respekt for sitt likeverd og beskyttelse mot integritetskrenkelser
- opprettholde dagens vigselordning og tilbudet om borgerlig vigsel til dem som ønsker en seremoni i regi av staten
- opprettholde en felles ekteskapslov
- fjerne boplikt for prester i Den norske kirke

KAPITTEL 11:

UTENRIKS OG FORSVAR

INNHold:

11.1	Norge i verden	s. 94
11.2	Utvikling	s. 95
11.3	Frihet, menneskerettigheter og demokrati	s. 97
11.4	Nordområdene	s. 98
11.5	Forsvar	s. 99

11.1 Norge i verden

Norge er et åpent samfunn med en åpen økonomi. Vår utvikling, vår sikkerhet og vår velferd blir i sterk grad påvirket og bestemt av prosesser og aktører utenfor Norges grenser. Vi er gjensidig avhengige av våre naboland, allierte og handelspartnere. Høyre vil føre en realistisk utenrikspolitikk tuftet på tydelige prioriteringer. Utenrikspolitikken skal oppnå faktiske resultater for det norske folk.

Høyre mener at Norge skal bidra til å bevare og styrke en internasjonal rettsorden gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid i FN, NATO, EØS, WTO og andre internasjonale organisasjoner. Vi skal våge å ta side sammen med likesinnede land når den internasjonale rettsorden blir utfordret. Samtidig skal vi anstrenge oss for å bevare en åpen og fri handel mellom land, spesielt tilstrebe økt handel mellom utviklingsland og industriland, og støtte norsk næringslivs rolle i dette.

Norge er en energistormakt som produsent, eksportør og investor. Norske aktører har betydelige interesser og store muligheter på energiområdet verden rundt. Energi må få en viktigere plass i norsk utenrikspolitikk og utenrikstjeneste.

Norges innsats som en aktiv, engasjert og forutsigbar samarbeidspartner og alliert skal ikke kunne trekkes i tvil. Menneskerettigheter, demokrati, rettsstat og ytringsfrihet er en del av grunnmuren i vårt samfunn, og skal også prege norsk utenrikspolitikk. Norge skal stille opp når vår innsats behøves og vi har forutsetninger for å bidra, enten det er gjennom bidrag til internasjonale operasjoner, utviklingshjelp eller i miljø- og klimaarbeidet.

Tilgang til EUs indre marked gjennom EØS-avtalen er en viktig forutsetning for å sikre velferden i det norske samfunnet. Det norske samfunnet formes av beslutninger tatt i et politisk system der norske velgere ikke er representert. Dette er et demokratisk problem. Høyre ønsker derfor i lengden å erstatte EØS-avtalen med full deltakelse i EU. Norges sikkerhetspolitiske behov ivaretas i stor grad gjennom NATO, men et norsk medlemskap i EU vil ytterligere kunne styrke Norges sikkerhet på sikt.

Høyres løsninger:

- fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstat og ytringsfrihet gjennom norsk utenrikspolitikk
- støtte reformer, effektivisering og strengere prioriteringer i FN for å øke organisasjonens effektivitet og legitimitet
- styrke norsk representasjon og påvirkning i multilaterale organisasjoner og institusjoner av avgjørende betydning for Norge
- arbeide for fri handel, også mellom utviklingsland og industriland
- arbeide for styrket integrasjon i Europa og norsk medlemskap i EU. Spørsmålet om medlemskap i EU skal avgjøres ved folkeavstemning. Så lenge Norge ikke er medlem, vil Høyre prioritere en mer aktiv europapolitikk

- prioritere tilstedeværelse i EU-sammenhenger og styrke koordineringen av regjeringens arbeid med EU- og EØS-saker. Stortinget må involveres mer aktivt i arbeidet med EU- og EØS-saker, og mulighetene for å være representert i komiteer og arbeidsgrupper må utnyttes så godt som mulig
- styrke det nordiske samarbeidet i praktisk diplomati, gjennom tettere koordinering, samlokaliserte utenriksstasjoner og større grad av ansvarsdeling der det er mulig
- styrke utenriks tjenestens kompetanse og engasjement på energiområdet
- anstrenge oss for at NATO fortsetter som en slagkraftig og operativ allianse av demokratier gjennom aktive og lojale norske bidrag
- bidra i internasjonale militære operasjoner gjennom NATO, FN eller EU, avhengig av våre spesifikke fortrinn og behov, samt det som tjener oppdraget best. Norsk deltakelse skal bidra til norsk og internasjonal fred og sikkerhet
- arbeide for sterkere internasjonalt samarbeid mot spredning av atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen, og støtte utviklingen av nye humanitærrettslige instrumenter for å styrke eksisterende nedrustningsavtaler. Bruk av atomvåpen har uakseptable humanitære konsekvenser. Målet må derfor være en verden fri for atomvåpen

11.2 Utvikling

Høyre vil at Norge skal fortsette å støtte fattige lands demokratiske, økonomiske og sosiale utvikling. Vår støtte skal gå til prosesser som er mest mulig effektive, som skaper varig endring, og som styrker enkeltmenneskers evne til å ta vare på seg selv, sin familie og sine samfunn.

Enkeltmenneskers ytringsfrihet og mulighet til politisk og økonomisk deltakelse skal styrkes, ikke svekkes, som følge av norsk engasjement. Nasjonale myndigheters egeninnsats og politiske eierskap til egen utvikling er en forutsetning for norsk støtte. Norsk bistand skal være tidsbegrenset der det er mulig, for å forhindre bistandsavhengighet og svekkelse av nasjonalt ansvar. Norsk utviklingshjelp skal evalueres uavhengig, grundig og kritisk, og konklusjonene skal få betydning for fremtidig innsats.

Samarbeidet mellom norske og nasjonale myndigheter, frivillige organisasjoner, FN og andre aktører skal være konstruktivt, resultatorientert og preget av tydelig ansvarsdeling og samordning. Utviklingshjelpen skal i størst mulig grad samordnes med andre store givere, som EU og de nordiske landene.

Bistand fra rike land kan aldri erstatte kostnaden ved en proteksjonisme som nekter fattige land muligheten til å utvikle sine egne økonomier. Høyre vil bygge ned handelshindringer og øke fattige lands markedsadgang til Norge.

Høyres løsninger:

- videreføre et høyt norsk bistandsnivå, men konsentrere bistanden både tematisk og geografisk, slik at vi har evne til å forvalte den godt, vurdere effekten grundig og innføre endringer ved behov. All bistand skal i størst mulig grad være tidsbegrenset
- vri utviklingspolitikken bort fra tradisjonell bistand, i retning av større grad av samstemthet, gjennom å benytte handelspolitikk, landbrukspolitikk, kompetanseoverføring, hjelp til å forvalte naturressurser og direkte investeringer som utviklingspolitiske virkemidler
- stille krav om god økonomisk politikk og politisk åpenhet i forbindelse med bistand, gjeldslette og andre finansielle utviklingstiltak
- arbeide for multilaterale handelsavtaler gjennom WTO for stabile rammevilkår og like konkurransevilkår globalt, og samtidig inngå mer begrensede avtaler der det er nødvendig. Norge skal inngå bilaterale handelsavtaler frem til et multilateralt rammeverk foreligger
- skjerpe kravene til demokratiutvikling og korrupsjonsbekjempelse i mottakerlandene, særlig der stat-til-stat-støtte er aktuelt
- prioritere utdanning, særlig for jenter, i utviklingsarbeidet
- støtte finansieringsordninger som kan bidra til å gi enkeltmennesker muligheter til å utvikle sin egen bedrift og arbeidsplass, og prioritere støtte til utdanning, helse og kvinners og barns rettigheter
- styrke arbeidet mot bruk av seksualisert vold i krig og konflikter, samt følge opp arbeidet med sikkerhetsrådsresolusjon 1325
- evaluere og reformere dagens finansieringsordninger for informasjonsstøtte til organisasjoner i Norge, og utrede gjeninnføring av et egenfinansieringskrav til norske bistands- og utviklingsorganisasjoner som mottar offentlig støtte
- sikre åpenhet i bistanden og mulighet for offentligheten til å følge bistandsmidlene. Det må være full åpenhet om effektiviteten og måloppnåelsen hos internasjonale samarbeidspartnere og i multilaterale organisasjoner der Norge bidrar, og norsk støtte må rettes inn mot organisasjoner som leverer gode resultater
- styrke Norfund og annen utvikling basert på private løsninger

11.3 Frihet, menneskerettigheter og demokrati

I dag er over halvparten av verdens land demokratier, og historien viser at menneskers søken etter økt frihet og medbestemmelse er universell. Høyre mener at et av de viktigste hindrene for langsiktig økonomisk vekst, fred og stabilitet i mange land er undertrykkelsen av personlig frihet.

Enkelte land insisterer på at menneskerettighetene ikke er universelle, og ønsker å promotere særskilte nasjonale standarder for demokrati og menneskerettigheter. Høyre mener dette er en klar misoppfatning, og at de sentrale menneskerettighetsverdiene er nedfelt i et stort multilateralt avtaleverk der FNs menneskerettighetserklæring og det europeiske charter for menneskerettigheter er særlig sentrale.

Høyre anser ytringsfrihet, trosfrihet og rettsstatsprinsipper som helt grunnleggende menneskerettigheter for hvert enkelt menneske, uavhengig av geografi og religion. Høyre vil støtte frihetssøkende individer og organisasjoner i deres arbeid for ytringsfrihet, trosfrihet og demokrati.

Høyres løsninger:

- sørge for at menneskerettigheter, demokrati, rettsstat og ytringsfrihet får prege norsk utviklingspolitikk, og at mottakerlandets vilje til å styre med grunnlag i disse prinsippene vil veie tungt ved vurderinger av innsats og økonomisk støtte fra Norge
- stille krav om fremgang i arbeidet for åpenhet, presse-, ytrings- og organisasjonsfrihet i alle land som mottar økonomisk støtte fra Norge
- bidra til å trappe opp kampen mot overgrep mot sivile, også når de begås av eget lands myndigheter, blant annet gjennom å gjøre den internasjonale straffedomstolen så effektiv som mulig
- øke investeringer i utviklingsland hvor det foregår en positiv utvikling i demokratiseringsprosessen
- støtte EU som den viktigste pådriveren for styrking av demokrati og menneskerettigheter i Europa og globalt, samt videreføre støtten til Europarådet og OSSE. Disse arenaene skal brukes til diskusjon om rettslige og politiske løsninger på utfordringer som følge av innvandring og migrasjon i Europa
- øke norsk innsats for å styrke menneskerettighetene og motvirke tendenser til mer autoritært styre i Europa
- bidra til å beskytte og styrke den enkeltes rett til selv å velge tro eller ikke å ha en tro. Norge skal, i samarbeid med likesinnede land, ta opp brudd på trosfriheten i direkte kommunikasjon med land der slike menneskerettighetsbrudd forekommer

11.4 Nordområdene

Nordområdene er i rask utvikling. I løpet av et par tiår har Arktis, Polhavet og tilstøtende kystområder gått fra å være et sikkerhetspolitisk spenningsområde til å bli et energi- og næringspolitisk kraftsentrum. Nordområdene og Arktis er av svært stor betydning for Norge, både sikkerhetspolitisk og økonomisk. Miljø- og klimautfordringene er spesielt synlige i nord.

Høyre vil føre en politikk som sikrer en stabil og positiv utvikling i nordområdene, inkludert Svalbard. Norge skal bidra til en helhetlig, langsiktig og forsvarlig forvaltning av ressursene i området.

Høyres løsninger:

- sikre en sterk norsk tilstedeværelse og suverenitetshevdelse i nordområdene og på Svalbard
- legge til rette for at Nord-Norges innbyggere og lokale myndigheter kan ta ledelsen i utformingen av egen fremtid
- sikre gode rammevilkår for å utvikle næringsklynger på fastlandet i nord i forbindelse med utvinning av olje og gass i nye områder nord i Norskehavet og i Barentshavet. Dette må gjøres i samarbeid med de eksisterende forskningsmiljøene i landsdelen
- lage en helhetlig forvaltnings- og utviklingsplan for en bærekraftig utnyttelse av naturressurser i nordområdene. Miljøberedskapen i nordområdene skal kontinuerlig vurderes, og om nødvendig styrkes
- bidra til økt nasjonal og internasjonal forskningskompetanse på klima og miljø i nordområdene
- videreføre et konstruktivt forhold til polarnasjonene, spesielt Russland, i saker av gjensidig interesse
- videreføre samarbeidet mellom norske og russiske organisasjoner, institusjoner og folk-til-folk-samarbeid
- sette Forsvaret i stand til å være til stede med økt operativ evne i nordområdene. Forsvaret må innenfor vårt sikkerhetspolitiske samarbeid kunne sørge for kontroll i vår del av Polhavet og Nord-Atlanteren
- sørge for norsk medvirkning til en internasjonal løsning for å ivareta miljø og sikkerhet ved økende skipsfart over Polhavet
- opprettholde et bredt norsk nærvær på Svalbard, inkludert kullutvinning inntil den kan erstattes av annen næringsvirksomhet

11.5 Forsvar

Høyre ønsker et forsvar som sikrer norske interesser, suverenitet og handlefrihet, og som gjør oss i stand til å bevare og styrke NATO og andre sikkerhetspolitiske samarbeidsfora av betydning for Norge. Det er et grunnleggende og tidløst ansvar å sørge for sikkerheten til borgerne, samfunnet og staten. Norges sikkerhetspolitiske interesser ivaretas best ved å bidra til avspenning, sikkerhet og stabilitet, både i norske nærområder og globalt.

Forsvaret må dimensjoneres for å kunne håndtere alle typer militære trusler i alle deler av Norge, men med spesiell vekt på nordområdene. De fleste trusler vil håndteres innenfor en allianseramme, men likevel må sentrale oppgaver løses av norske styrker. Høyre mener at dette krever en styrking av Forsvaret utover dagens nivå. Norsk sikkerhet er kritisk avhengig av bidrag fra våre allierte. For at alliansen skal være bærekraftig over tid, må det være balanse mellom det vi forventer av våre alliansepartnere, og det vi selv bidrar med til alliansen.

Høyre vil sikre at vi har et reelt terskelforsvar med robuste og fleksible operative avdelinger som kan håndtere skiftende utfordringer i lys av det til enhver tid gjeldende trusselbildet, i tillegg til uforutsette hendelser både hjemme og ute. For at avdelinger skal ha reell operativ evne og kunne håndtere hele bredden av Forsvarets oppdrag, må personellrammene tilpasses operative behov med rett kompetanse, høyt treningsnivå og tilstrekkelig og tidsriktig materiell.

Forsvaret spiller en avgjørende rolle for samfunnets samlede beredskap. Dette gjelder både for skarpe situasjoner som terroranslag og i forbindelse med ulykker og naturkatastrofer. Forsvarets kapasiteter må være tilgjengelige for nasjonal krisehåndtering, og det må sikres et best mulig samarbeid mellom Forsvaret, politiet og sivile beredskapsmyndigheter.

Høyres løsninger:

- øke bevilgningene for å gjøre Forsvaret i stand til å løse pålagte oppdrag, og skape reell balanse mellom bevilgninger, struktur og oppgaver. Det må være en bærekraftig balanse mellom drift og investeringer
- sørge for at alle operative avdelinger holder et nødvendig treningsnivå
- sikre gjennomføring av Stortingets beslutninger knyttet til anskaffelse av nye kampfly
- styrke Heimevernets innsatsstyrker og evne til å håndtere militære trusler, samtidig som lokal rekruttering, tilknytning og beredskap i hele landet opprettholdes
- videreutvikle Forsvarets evne til defensive og offensive cyberoperasjoner som en del av samfunnets helhetlige forsvar mot cybertrusler
- gi Forsvaret tydelige beredskapskrav og også nasjonalt. Beredskapskravene skal gjennomgå og følges opp
- gjennomgå bistandsinstruksen med sikte på økt fleksibilitet for nasjonal krisehåndtering, og sikre at Forsvarets ressurser kan stilles til disposisjon for nasjonal krisehåndtering

- utvide den allmenne verneplikten til å gjelde begge kjønn, og modernisere den i tråd med Forsvarets behov
- gjennomføre en omfattende personell- og kompetansereform i sektoren, noe som også innebærer en gjennomgang av befalsordningen, og føre en personellpolitikk som understøtter personellstruktur og oppgaveløsning
- innføre en ordning for spesialistbefal i tråd med NATOs standard
- styrke veteranenes rettigheter, med vekt på helsemessig og sosial oppfølging, økonomisk sikkerhet og støtte til pårønderarbeid, samt utrede en innføring av en tjenestebasert ordning med «krigspensjon»
- gjennomføre en evaluering med sikte på en reform av dagens ordning med integrert strategisk ledelse i Forsvarsdepartementet, og styrke Forsvarssjefens rolle
- foreta en kritisk gjennomgang av forsvarsstrukturens reelle kapasitet og utholdenhet
- støtte opp om NATOs permanente tilstedeværelse i Norge, samt legge til rette for økt alliert øvelsesvirksomhet og aktivitet
- støtte et praktisk nordisk forsvarssamarbeid som et tillegg til samarbeidet med våre allierte i NATO

Alle bilder:

www.colourbox.com

Vedtatt på Høyres landsmøte 3.–5. mai 2013

Høyres Hovedorganisasjon

www.hoyre.no

politikk@hoyre.no

